

ISSN 2286-7457

วารสารมนุษยศาสตร์

ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่ 12 ฉบับที่ 1
Humanities Journal (Graduate School), Ramkhamhaeng University

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ได้นำเสนอบทความเกี่ยวกับวิถีไทยได้อย่างน่าสนใจ ในฐานะบรรณาธิการได้นึกย้อนถึงการเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2537 คณะกรรมการร่างหลักสูตรประกอบด้วยคณาจารย์ จากภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และปรัชญา ได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตร ภายใต้การบริหารงานของท่านคณบดี รองศาสตราจารย์พัชร พลาวงศ์ โดยมีรองศาสตราจารย์บุผา บุญทิพย์ เป็นประธานกรรมการ หลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งกว้างขวางในความเป็นไทย โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรม สังคม เศรษฐกิจ และศาสนา เพื่อนำความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในวิชาชีพต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยหลักสูตรดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิคือ ศาสตราจารย์ คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี คุ้ม รองศาสตราจารย์ ดร.สันทนต์ เสริมศรี และอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ทำให้คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพผู้ส่งมจำนวนมาก

บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตอย่างต่อเนื่องในปี 2546 2555 และ 2566 ตามลำดับ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยยึดแนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยรามคำแหง จากวันนั้นจนถึงวันนี้ กว่า 30 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ได้กลายเป็นตำนานของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เนื่องจากในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 หลักสูตรได้เปิดรับนักศึกษาเข้าเรียนเป็นรุ่นสุดท้ายเพื่อให้คณาจารย์ได้พัฒนาหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการบุคลากรของสังคมและประเทศชาติ ส่วนหลักสูตรที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาคือหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนาอาชีพ คาดว่าจะเปิดรับนักศึกษาใหม่ในปีการศึกษา 2567

วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ฉบับนี้ได้นำเสนอบทความเกี่ยวกับไทยศึกษาเรื่อง *ความตั้งใจที่จะไปเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครของนักเดินทางชาวไทยหลังโควิด-19* ของนางเยาว์ ชาญณรงค์และคณะ และบทความเรื่อง *วิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไร่ จังหวัดชลบุรีและละแวกเชิงเทรา* ของอริยญา แสนสระ และ วิสันท์ วงษ์แก้ว บทความเกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมเรื่อง *ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยในคอลัมน์ “กวีกระวาด” และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า*

ปี พ.ศ. 2559-2564 ของวรรณญา อัจฉริยะดี และบทความภาษาเยอรมัน เรื่อง *Mediation oder Sprachmittlung? Zum revidierten Begriff der Mediation im Begleitband des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen und den Konsequenzen für Lehrmaterialien und Prüfungen* ของ Jan Stevener

ขอขอบคุณเจ้าของบทความที่สร้างสรรค์ผลงานและผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมกันพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบทความ กองบรรณาธิการและคณะกรรมการที่ช่วยให้การจัดทำวารสารสำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบคุณอดีตผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สายวรุณ สุนทโรทก หัวหน้างานบัณฑิตศึกษา คุณนิลินี ยิ่งยง และฝ่ายประสานงานบทความ และเตรียมต้นฉบับ คุณวรรณวิสาข์ พลขยัน ที่ช่วยให้วารสารสำเร็จและเผยแพร่ได้ตรงตามเวลาที่กำหนด

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส พาวินนท์
บรรณาธิการประจำฉบับ

ชื่อวารสาร	วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา ปีที่ 12 (พ.ศ. 2565) ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน 2566)	
กำหนดออก	ปีละ 2 ฉบับ	
เจ้าของ	บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ 10240 โทร. 0-2310-8250 ต่อ 7	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาระดับปริญญาโท ตลอดจนอาจารย์และนักวิชาการ ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย 2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ความคิดเห็น ตลอดจนผลงานการวิจัยใน สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานบัณฑิตศึกษาต่อไป	
ที่ปรึกษา	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย รองคณบดีฝ่ายนโยบายและแผน	
บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา	รองศาสตราจารย์วิโรจ นาคชาตรี	
บรรณาธิการบริหาร	รองศาสตราจารย์ ดร. สายวรุณ สุนทโรทก	
บรรณาธิการประจำฉบับ	รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส พาวินนท์	
กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา	ศาสตราจารย์ ดร. กรกช อัครวิริยะนุภาพ รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์ รองศาสตราจารย์ ดร.พิมลพรรณ เรพเพอร์ ประเสริฐวงษ์ รองศาสตราจารย์ ดร. มนธิรา ราโท รองศาสตราจารย์ ดร.ศานติ ภักดีคำ รองศาสตราจารย์ ดร. สุปานิ พัดทอง รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ รองศาสตราจารย์รุ่งฤดี แผลงสร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตตาภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณิธิ หุ่นแสง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วสิน ปัญญาบุตรตระกูล ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนพล ชื่นคำ อาจารย์ ดร. พชรินทร์ ชัยวรรณ อาจารย์ ดร. พรธาดา สุวัธนวนิช อาจารย์ ดร. พุฒิวิทย์ บุญนาค อาจารย์ ดร.เขวาลักษณ์ แสงจันทร์	
ผู้จัดการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ	
ประจำกองจัดการ	นางนลินี ยิ่งยง นางสาววรรณวิสาข์ พลขยัน	
เหรียญก	นางสาวชลพรรณ ถิ่นบาง	

สารบัญ

หน้า

ความตั้งใจที่จะไปเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครของนักเดินทางชาวไทย หลังโควิด-19	1
ปรีดา ไชยา นางเยาว์ ชาญณรงค์ ลักษณะวัด ปาละรัตน์ และ ก้องสกล กวินรวีกุล วิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ จังหวัดชลบุรีและฉะเชิงเทรา	18
อรัญญา แสนสระ และ วิสัณห์ วงษ์แก้ว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยในคอลัมน์ “กวีกระวาด” และกวีนิพนธ์รางวัล พานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2559-2564	37
วรุณญา อัจฉริยะบดี “Mediation” or “Sprachmittlung”? On the revised concept of mediation in the Companion Volume of the Common European Framework of Reference for Languages and the consequences for teaching materials and examinations <i>Jan Stevener</i>	55

ความตั้งใจที่จะไปเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครของนักเดินทางชาวไทยหลังโควิด-19

Intention to Visit Religious Sites in Sakonnakorn Province Among Thai Travelers Post COVID-19

Preeda Chaiya ปรีดา ไชยา¹

Nongyao Charnnarong นงเยาว์ ชาญณรงค์²

Laksanawat Palaratana ลักษณวัต ปาละรัตน์³

Kongsakol Kawinraweeakun ก้องสกล กวินรวีกุล⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา และ (2) ศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลขององค์ประกอบการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีต่อความตั้งใจเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครหลังโควิด-19 ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลเชิงปริมาณแบบสะดวก จากนักเดินทางชาวไทยจำนวน 385 คน วิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการหาองค์ประกอบและความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ผลการวิจัยพบว่า นักเดินทางชาวไทยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญแรงจูงใจการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและความตั้งใจที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานในทุกปัจจัยอยู่ในระดับมาก และในขณะเดียวกันก็มีความคาดหวังสูงมากในทุกปัจจัยดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญคือ องค์ประกอบจิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนาและความมีชื่อเสียงในการแนะนำบอกต่อเป็นสองปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจของนักเดินทางชาวไทยที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานมากที่สุด ส่วนองค์ประกอบความคุ้มค่าราคาในการวางแผนการท่องเที่ยวไม่พบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ความตั้งใจเดินทาง, ศาสนสถาน, การท่องเที่ยวเชิงศาสนา

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assistant Professor Dr., Faculty of Tourism and Hotel, Mahasarakham University, E mail : preeda.c@msu.ac.th

² รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Associate Professor, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, E mail : nongyao.exam@rumail.ru.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Associate Professor Dr., Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, E mail : laksanawat@gmail.com

⁴ อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Lecturer, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, E mail : kongsakon.k@rumail.ru.ac.th

*Manuscript received December 20, 2022; revised January 27, 2023 and accepted February 28, 2023

Abstract

The study aimed to (1) analyze religious tourism motive components and (2) investigate the relationship and impact of the components on the intention to visit religious sites in Sakonnakorn Province after COVID-19. The study was based on a quantitative response of 385 Thai travelers selected with convenient sampling. A questionnaire was used to collect data and Factor Analysis and Multiple Regression Analysis techniques were applied to test the statistical significance across the independent and dependent variables and the research hypothesis. The findings indicate that most Thai travelers rated very highly the importance of all factors of religious motive and intention to visit the religious sites for all items, and at the same time, they have highly expected for all the religious tourism attributes in Sakonnakorn. Significantly, two components of (1) religious spirituality, heritage, and culture and (2) distinguished attractions with word-of-mouth were found to be the most important powerful variables affecting Thai travelers' intention to visit the religious sites, whereas the component of value for money of a travel plan has no impact on the travelers' intention at the statistically significant level of .05.

Keywords: Travel intention, religious sites, religious tourism

บทนำ

ตามทื่องค์กรการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO, 2017) ประกาศว่าในปี ค.ศ. 2017 เป็นปีนานาชาติแห่งการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน (International Year of Sustainable Tourism for Development) และประเมินว่าในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยว นักเดินทาง หรือผู้มาเยือนเชิงศาสนาและนักแสวงบุญ (Religious tourists, travelers, visitors, and pilgrims) กว่า 330 ล้านคน เดินทางไปเยี่ยมชมศาสนสถานที่สำคัญของโลก (Religious sites) และจะมีการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพิ่มขึ้นกว่า 600 ล้านคนหากรวมทั้งจำนวนนักเดินทางนานาชาติและท้องถิ่นของโลก ซึ่งกว่า 50 % เป็นนักท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงศาสนาเอเชียที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนากำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างมากต่อการท่องเที่ยวท้องถิ่นของแต่ละประเทศ (Yang, Hung, Huang, & Tseng, 2019) โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยที่จะเป็นการสร้างทั้งคุณประโยชน์ (Contributions) แก่การท่องเที่ยวท้องถิ่นและชุมชน และยังเป็นการกระตุ้นในการพัฒนาความยั่งยืนและการเสริมอำนาจ (Empowerment) ในการมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชนบทของประเทศไทยที่จะดำเนินต่อไปในระยะยาว

ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในข้างต้นถือว่าเป็นรูปแบบการเดินทางที่มีรากฐานอันยาวนานมาจากการเคลื่อนย้าย (Mobility) ของการเดินทางแสวงบุญ (Pilgrimage) ที่เก่าแก่ที่สุดรูปแบบ

หนึ่งของโลก (Collins-Kreiner, 2010) ที่แสดงถึงความต้องการทางจิตและวิญญาณของนักเดินทางที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและประสบการณ์เชิงบวกของชีวิตนักเดินทางโดยตรง (Digance, 2003) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในปัจจุบัน (Postmodern religious tourism) ยากที่จะแยกออกจากรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวทั่วไป (Tourists) ที่มีความตั้งใจในพื้นฐานของการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาต่างก็มีปัจจัยแรงจูงใจที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล เช่น การแสวงหาความสงบ สุข ความสนุกสนาน หรือเพลิดเพลินผ่อนคลายจิตใจ เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประสบการณ์ใหม่ทางด้านความเชื่อและความรู้สึกศรัทธา ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยร่วมในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักเดินทางแสวงบุญ (Pilgrims) ที่มีแรงจูงใจเฉพาะในเชิงจิตวิญญาณเป็นสำคัญที่มุ่งค้นหาความรู้ ความศรัทธา ความเชื่อ คุณธรรม และบุญกุศลก็เพื่อเพิ่ม (Enrich) คุณค่าของชีวิตและตนเอง (Steinsdóttir, 2014) และไม่ว่าความตั้งใจที่จะเดินทางมาแสวงบุญ หรือมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือการมาเยี่ยมชมศาสนสถานนั้น ๆ จะเป็นอย่างไร การศึกษาที่ผ่านมา (Previous studies) ต่างก็ได้ยืนยันการสะท้อนถึงความพึงพอใจในด้านจิตใจที่เป็นปัจจัยกระตุ้นภายในแรงจูงใจของแต่ละบุคคลของนักเดินทางที่ได้เปลี่ยนไปตามสมัยนิยม (Collins-Kreiner, 2020; Digance, 2003; Steinsdóttir, 2014)

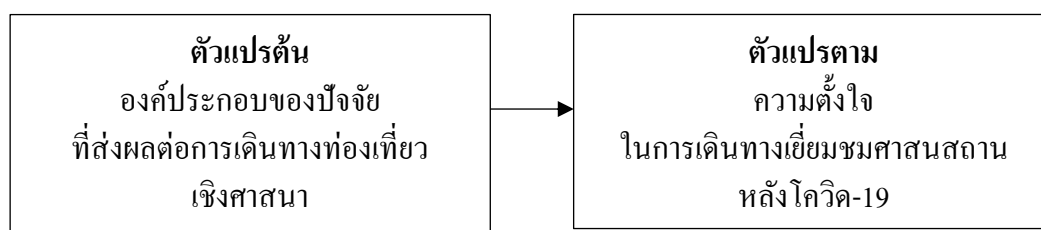
ด้วยเหตุผลข้างต้น การศึกษาเรื่องนี้ในหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงมีความเหมาะสมกับปรากฏการณ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในปัจจุบันว่า คุณลักษณะกำหนดปัจจัยเดิม (Predeterminants) และแรงจูงใจปัจจุบัน (Determinants) ของนักเดินทางที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครของการศึกษานี้ซึ่งก็หมายถึงทั้งนักท่องเที่ยว นักเดินทาง ผู้มาเยือน และ/หรือนักเดินทางแสวงบุญ โดยองค์รวมด้วยต่างมีแรงจูงใจสำหรับการเดินทางที่แตกต่างกันตามแต่ละปัจเจกบุคคลในความตั้งใจที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานทางมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนาและประเพณี การตั้งคำถามและความเข้าใจในบริบทเฉพาะของนักเดินทางที่จะมาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นสถานที่ใช้วิจัย (The place-based research) จึงมีความจำเป็นยิ่งต่อความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะของแรงจูงใจของนักเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่อาจจะส่งผลต่อความตั้งใจมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครว่าจะมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันกับในสถานการณ์ของการเดินทางปกติก่อนการเกิดแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หรือไม่อย่างไร (ปริดา ไชยา, 2558)

แม้ว่าจังหวัดสกลนครจะเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในด้านพระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมและมีศักยภาพเกี่ยวกับองค์ประกอบของศาสนสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนาและมีบุคคลสำคัญทางศาสนาที่สำคัญอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันด้วยภาวะการณ์ของโลกและแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวเปลี่ยนไป (Trending Tourism) อาจไม่ใช่กลุ่มนักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางปัจจุบันทั้งหมดที่จะเดินทางมาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสกลนคร โดยเฉพาะกลุ่มนักเดินทางกลุ่มใหม่

(Emerging markets/travelers) ที่เกิดขึ้นภายหลังสถานการณ์โควิด-19 ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีความจำเป็นและมีวัตถุประสงค์หลักที่ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญขององค์ประกอบที่ถือว่าเป็นปัจจัยแรงจูงใจ (Attributes) ที่สำคัญภายใต้มิติองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่ค้นพบนั้นที่อาจจะส่งผลต่อความตั้งใจ (Intention) ของนักเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยเฉพาะเป็นผล (Consequences) ในการเดินทางที่จะบ่งบอกถึงเหตุผลของการมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครและยังมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยองค์ประกอบดังกล่าวที่มีต่อกันอันมีคุณค่า (Value) ที่จะประโยชน์ (Contributions) ทั้งเชิงปฏิบัติและเชิงทฤษฎีในศาสตร์และศิลป์ของการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของท้องถิ่นที่ยั่งยืนของประเทศไทย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความตั้งใจที่จะไปเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครของนักเดินทางชาวไทยหลังโควิด-19 ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของปัจจัยแรงจูงใจที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎี “Authentic tourism” และ “Religious tourism” จาก Belhassen, Caton, and Stewart (2008); Christou (2005), Collins-Kreiner (2010); และ Sharpley and Sundaram (2005) เพราะแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวพบว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของนักเดินทางเชิงศาสนา และในส่วนของปัจจัยความตั้งใจในการเดินทางมาเยือนศาสนสถาน (Religious sites) ใช้แนวคิดและทฤษฎี “Pilgrimage tourism intention and motivation” และ “Religious experience and value” จาก Collins-Kreiner (2020), Kim, Kim, and King (2016), Schwartz (2012) เนื่องจากเชื่อมีความสัมพันธ์และอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเดินทางมาเยือนศาสนสถานโดยเฉพาะในกรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสกลนคร และสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดวิจัยความตั้งใจของนักเดินทางชาวไทยในการเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชาวไทยในจังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลขององค์ประกอบการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีต่อความตั้งใจเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร

สมมติฐานการวิจัย

องค์ประกอบการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนามีความสัมพันธ์และอิทธิพลต่อความตั้งใจเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย เนื่องจากไม่มีการบันทึกที่แน่นอนของจำนวนนักท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงศาสนา จึงใช้การสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง (Sample) จำนวน 385 คน โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปรียบเทียบกับตารางของ Cochran (1953) คือ นักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อให้ได้ขนาดของข้อมูลที่ใหญ่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential statistics) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ (Ryan, 1995)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามที่สร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัยแบ่งเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและพฤติกรรมเกี่ยวกับการเดินทาง โดยเฉพาะเกี่ยวกับความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 11 ข้อ โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ การวางแผนการท่องเที่ยว บุคคลที่ร่วมเดินทางและยานพาหนะ วัตถุประสงค์การเดินทางท่องเที่ยว ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวและสถานที่ที่ตั้งใจที่จะมาเยี่ยมชมมากที่สุด ตามลำดับ เป็นต้น

ตอนที่ 2 ระดับความสำคัญและความคาดหวังของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 6 ระดับ (Ryan, 1995) โดยเริ่มต้นจาก 0 หมายถึง ไม่มีความคิดเห็น และระดับ 1 หมายถึง มีความสำคัญ/มีความคาดหวังน้อยที่สุด ไปจนถึงระดับ 5 หมายถึง มี

ความสำคัญ/มีความคาดหวังมากที่สุด จำนวนรวมทั้งสิ้น 25 ข้อที่จะใช้ในการวิเคราะห์หาค่าประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาเฉพาะในบริบทของจังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 3 ระดับความสำคัญของความตั้งใจและเหตุผลของการที่จะเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 6 ระดับ (Ryan, 1995) โดยเริ่มต้นจาก 0 หมายถึง ไม่มีความคิดเห็น และระดับ 1 หมายถึง มีความสำคัญน้อยที่สุด ไปจนถึงระดับ 5 หมายถึง มีความสำคัญมากที่สุด จำนวนรวมทั้งสิ้น 16 ข้อ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นคำถามแบบปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ขออนุญาตจากทางศาสนสถานในการแจกแบบสอบถาม

2. ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามโดยมีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

3. คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถาม 385 ชุด และเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง โดยเก็บข้อมูลในระหว่างวันที่ 10-15 มีนาคม 2566 โดยช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลจะเก็บตามความสะดวกของผู้ตอบแบบสอบถาม

4. ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามโดยได้รับแบบสอบถามกลับมา 385 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 จากการเก็บข้อมูลด้วยคณะผู้วิจัยเอง และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทำการหาค่าความเชื่อมั่นและค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม ตอนที่ 2-3 ได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.964 และ 0.921 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.70 ขึ้นไป และค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.504-0.726 และ 0.593-0.746 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.40 ขึ้นไปตามลำดับ ดังนั้น จึงสามารถนำผลของแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลได้ (Ryan, 1995)

ผลการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มนักเดินทาง

ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเดินทางชาวไทย พบว่า ส่วนใหญ่ทั้งเพศชาย (ร้อยละ 50.1) และเพศหญิง (ร้อยละ 49.9) มีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยมีอายุระหว่าง 18-29 ปี (ร้อยละ 35.1) รองลงมาคืออายุ 30-39 ปี (ร้อยละ 33.0) ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 26.5) รองลงมาเป็นนักเรียนและนักศึกษา (ร้อยละ 25.2) และพนักงานบริษัทเอกชนและผู้จัดการ (ร้อยละ 20.8) ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 52.2) รองลงมาเป็นระดับอนุปริญญา/ปวส. (ร้อยละ 19.2) และปริญญาโทขึ้นไป (ร้อยละ 18.7) ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่ารายได้ครัวเรือน (ร้อยละ 35.8) รองลงมามีรายได้เฉลี่ยเท่ากับครัวเรือน (ร้อยละ 25.5) (รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนไทยปีพ.ศ. 2564 = 27,352 บาท) และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่ภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 52.5) รองลงมาเป็นภาคกลาง (ร้อยละ 26.0) และภาคเหนือ (ร้อยละ 11.2) ตามลำดับ

ความสำคัญขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา

ตารางที่ 1 องค์ประกอบความสำคัญที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Factor Analysis: $n=385$)

Rotated Component Matrix (a)	Component		
	1.00	2.00	3.00
ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกทางวัฒนธรรมศาสนา (Alpha=.956/Eigenvalue=13.61/Variance=54.44 %)			
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาตอบสนองการเรียนรู้ด้านมรดกและวัฒนธรรม	.763		
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นสิ่งที่กระตุ้นภาพธรรมในจิตใจของข้าพเจ้า	.765		
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เป็นการรักษาโรคและวัฒนธรรม	.757		
หลังโควิด-19 การท่องเที่ยวเชิงศาสนาตอบสนองการปฏิบัติธรรมได้ดี	.712		
การได้มาทำบุญมาท่องเที่ยวหลังโควิด-19	.732		
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาทำให้อารมณ์ดีและมีความสุขตลอดทั้งทางกายและใจ	.698		
เมื่อมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาทำให้เข้าใจจิตวิญญาณของตนเอง	.677		
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเต็มไปด้วยความประทับใจ	.659		
หลังโควิด-19 การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นความสนใจพิเศษของข้าพเจ้า	.658		
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายหลังโควิด-19 สนองความต้องการของข้าพเจ้าได้	.682		
ภาพแห่งการจดจำของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสกลนคร	.636		
ความซาบซึ้งในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสกลนคร	.646		
ความนิยมชมชอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสกลนคร	.615		
เมื่อคิดถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาข้าพเจ้าจะคิดถึงสกลนครเป็นลำดับแรก	.597		
ความเหมาะสมด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสกลนครหลังโควิด-19	.587		
ปัจจัยความมีชื่อเสียงพิเศษสำหรับการแนะนำบอกต่อ (Alpha=.895/Eigenvalue=1.39/Variance=5.56 %)			
ความมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนา		.732	
การมีผู้แนะนำว่าหากจะท่องเที่ยวเชิงศาสนาต้องไปจังหวัดสกลนคร		.723	
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสกลนครมีความคุ้มค่า		.682	
ความมีชื่อเสียงด้านศาสนา		.614	
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสกลนครเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ		.643	

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นทางเลือกในช่วงวันหยุดโดยเฉพาะหลังโควิด-19		.643	
ความยินดีแนะนำบอกต่อผู้อื่นมาเที่ยวเชิงศาสนาหลังโควิด-19		.559	
ปัจจัยความคุ้มค่าในการวางแผนการท่องเที่ยว (Alpha=.795/Eigenvalue=1.07/Variance=4.26 %)			
ความคุ้มค่าราคากับการวางแผนค่าใช้จ่ายท่องเที่ยวเชิงศาสนาหลังโควิด-19			.839
ความสามารถประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวหลังโควิด-19			.788
การท่องเที่ยวเชิงศาสนามีราคาเหมาะสมหลังโควิด-19			.537
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. Rotation converged in nine iterations.			

ในการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยความสำคัญที่ส่งผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้นำตัวแปรที่มีสหสัมพันธ์กับตัวแปรอื่นอย่างมีนัยสำคัญไปสกัดตัวประกอบ (Factor Extraction) ซึ่งผู้วิจัยได้ทดลองสกัดด้วยวิธีประกอบหลัก (Principal Component Analysis) ด้วยวิธีวาริแมกซ์ (Varimax) โดยเบื้องต้นได้พิจารณาค่าความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่าง (Sampling adequacy) ด้วยการหาค่า Kaiser-Meyer-Olkin ได้ค่าเท่ากับ .960 (Bartlett's Test of Sphericity = 7250.715, Sig. = .000) จึงเหมาะสมใช้วิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป โดยพิจารณาตัวประกอบตามเกณฑ์ดังนี้ คือ ตัวประกอบที่สำคัญนั้นต้องมีค่าไอเกน (Eigen Values) มากกว่าหรือเท่ากับ 1.0 และมีตัวแปรที่อธิบายตัวประกอบนั้น ๆ ตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป โดยในแต่ละตัวแปรนั้นต้องมีค่าน้ำหนักตัวประกอบตั้งแต่ 0.40 ขึ้นไป จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์ตัวประกอบไปแปลผลและกำหนดชื่อให้กับกลุ่มตัวแปรใหม่ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการในการกำหนดชื่อที่สื่อความหมายแก่แต่ละปัจจัยด้วยการพิจารณาจากลักษณะของตัวแปรที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวเนื่องกันอยู่ในปัจจัยนั้น ๆ

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยความสำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสกลนคร (ดังแสดงในตารางที่ 1) สามารถคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ทั้ง 25 ตัวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 กำหนดเป็นปัจจัยจิตวิญญาณทางมรดกและวัฒนธรรม มีค่าอัลฟา 0.956 ค่าไอเกน 13.61 และประกอบด้วย 15 ตัวแปรสังเกต (ดังแสดงในตารางที่ 1) ซึ่งทั้ง 15 ตัวแปรสังเกตของตัวประกอบปัจจัยจิตวิญญาณทางมรดกและวัฒนธรรมนี้ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 54.44%

องค์ประกอบที่ 2 เป็นปัจจัยความมีชื่อเสียงพิเศษสำหรับการแนะนำบอกต่อมีค่าอัลฟา 0.895 ค่าไอเกน 1.39 และประกอบด้วย 7 ตัวแปรสังเกต (ดังแสดงในตารางที่ 1) ซึ่งทั้ง 7 ตัวแปรสังเกตของตัวประกอบปัจจัยความมีชื่อเสียงพิเศษสำหรับการแนะนำบอกต่อร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 5.56% และองค์ประกอบที่ 3 ค่าอัลฟา 0.795 ค่าไอเกน 1.06

ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต คือ การต่อรองราคาให้เข้ากับการวางแผนค่าใช้จ่ายท่องเที่ยว ความสามารถประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงพุทธมีราคาเหมาะสม ซึ่งทั้ง

3 ตัวแปรสังเกตของตัวประกอบปัจจัยตัวกระตุ้นการวางแผนท่องเที่ยวร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 4.24% และทั้ง 3 ตัวประกอบหลักร่วมกันอธิบายความแปรปรวนที่มีผลต่อการการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักเดินทางชาวไทยได้ร้อยละ 64.27%

ทั้ง 3 องค์ประกอบข้างต้นเป็น 3 ตัวแปรต้นของการศึกษานี้สามารถนำมาสรุปโดยรวมเป็นค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามลำดับความสำคัญและความคาดหวังของนักเดินทางชาวไทยพร้อมกับเปรียบเทียบกับตัวแปรตาม คือ ปัจจัยความตั้งใจเพื่อการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถานหลังโควิด-19 ดังแสดงในตารางที่ 2 อธิบายได้คือ นักเดินทางชาวไทยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีความคาดหวังกับปัจจัยจิตวิญญาณมรดกทางวัฒนธรรมศาสนา ($\bar{X} = 5.37$) มากที่สุด รองลงมาเป็นปัจจัยความมีชื่อเสียงสำหรับการแนะนำบอกต่อ ($\bar{X} = 5.33$) ปัจจัยความตั้งใจเพื่อการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถานหลังโควิด-19 ($\bar{X} = 5.23$) และปัจจัยความคุ้มค่าราคาในการวางแผนการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.94$) ตามลำดับและโดยรวมทั้ง 4 ปัจจัยมีความสำคัญและมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 5.21$)

ตารางที่ 2 ความสำคัญขององค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเดินทางเชิงศาสนา ($n = 385$)

ลำดับความสำคัญ	ปัจจัย	$\bar{X}$	SD	ระดับความคาดหวัง
1.	จิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนา	5.37	0.96	มีความคาดหวังมาก
2.	ความมีชื่อเสียงสำหรับการแนะนำบอกต่อ	5.33	0.98	มีความคาดหวังมาก
3.	ความตั้งใจเพื่อการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถานหลังโควิด-19	5.23	1.41	มีความคาดหวังมาก
4.	ความคุ้มค่าราคาในการวางแผนการท่องเที่ยว	4.94	1.24	มีความคาดหวังมาก
โดยรวม		5.21	1.14	มีความคาดหวังมาก

ความสัมพันธ์และอิทธิพลของความสำคัญและความตั้งใจในการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถาน

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบปัจจัยความสำคัญและความตั้งใจในการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร (Correlation Matrices)

ตัวแปร	ความตั้งใจเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถาน	จิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนา	ความมีชื่อเสียงในการแนะนำบอกต่อ	ความคุ้มค่าราคาในการวางแผนท่องเที่ยว
ความตั้งใจเดินทางฯ ($\bar{X} = 5.23$)	1.000	.617	.532	.431
จิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนา ($\bar{X} = 5.37$)	.617, ($p = .000$)	1.000	.807	.650

ความมีชื่อเสียงการ แนะนำบอกต่อ ($\bar{X} = 5.33$)	.532, ($p = .000$)	.807	1.000	.642
ความคุ้มค่าราคาการ วางแผนการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.94$)	.431, ($p = .000$)	.650	.642	1.000

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ คือ จิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนา (X1) ความมีชื่อเสียงในการแนะนำบอกต่อ (X2) และความคุ้มค่าราคาการวางแผนการท่องเที่ยว (X3) และตัวแปรตาม คือ ความตั้งใจเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถาน (Y) ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในเรื่องการแจกแจงปกติจากกราฟ Histogram และ Normal Probability Plot พบว่า ข้อมูลแจกแจงปกติ และตรวจสอบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันหรือเกิดเป็น Multicollinearity หรือไม่ จากตารางที่ 4 พบว่า ค่า VIF มีน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระ (1.490-3.084) ไม่มีความสัมพันธ์กัน และพิจารณาค่าการยอมรับ (Tolerance) ประกอบกับค่า VIF ด้วยว่า Tolerance มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ถ้าค่า Tolerance เข้าใกล้ 1 แสดงว่า ตัวแปรอิสระมีความอิสระจากกัน แต่ถ้าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าเกิดปัญหา Collinearity และปรากฏว่าค่า Tolerance ของการวิจัยนี้อยู่ระหว่าง 0.324-0.671 จึงเป็นค่าที่ยอมรับได้เช่นเดียวกันในเรื่องความเป็นอิสระของตัวแปร (Lee et al., 2000) ดังนั้น จากตารางที่ 3 พบว่า ทั้ง 3 องค์ประกอบมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าความสัมพันธ์ระหว่าง 0.431-0.617 จากนั้นจึงนำค่าความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามมาทำการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบ Enter โดยนำตัวแปรอิสระทุกตัวเข้าสู่โมเดลพร้อมกันในครั้งเดียวและมีผลการวิเคราะห์อิทธิพลตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามแสดงในตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : Stepwise)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม ความตั้งใจเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถาน					Collinearity Statistics	
	B	SE. B	Beta	<i>t</i>	<i>p</i>	Tolerance	VIF
Constant	1.129	.365	-	3.094	.002	-	-
ปัจจัยจิตวิญญาณมรดก วัฒนธรรมศาสนา	.504	.111	.348	4.523	.000	.327	3.054
ปัจจัยความมีชื่อเสียงการและ แนะนำบอกต่อ	.265	.110	.186	2.408	.017	.324	3.083
ความคุ้มค่าราคาการวางแผน การท่องเที่ยว	-.003	.061	-.003	-.049	.961	.671	1.490

Note: Two-Tail Probability $p < .05$, $F = 44.609$, Adjusted R Square = .254, Durbin-Watson = 1.864

การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอยและค่าสัมประสิทธิ์ของการกำหนด (Coefficient of Determination-R²) ดังตารางที่ 4 พบว่า ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ($F = 87.404$, Adjusted R Square = .254, $p = .000$) สรุปว่า ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนามีอิทธิพลต่อความตั้งใจของนักเดินทางชาวไทยในการมาเยี่ยมชมศาสนสถานมากที่สุด (Beta = .348) รองลงมาเป็นปัจจัยความมีชื่อเสียงและการแนะนำบอกต่อ (Beta = .186) โดยมีอำนาจพยากรณ์ 25.4 เปอร์เซ็นต์ ส่วนปัจจัยความคุ้มค่าราคาสำหรับการวางแผนการท่องเที่ยวไม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจของนักเดินทางชาวไทยในการมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณนี้มี 2 วัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถาน และศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกิดขึ้นจากการสกัดปัจจัยความสำคัญที่เกี่ยวข้องว่าปัจจัยใดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างของนักเดินทางชาวไทยจำนวน 385 คนในการมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร การศึกษานี้มีข้อค้นพบ 3 ประเด็นหลักในการวิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมานโดยใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์หาองค์ประกอบ (Factor analysis) การหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Correlation matrices) และความถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis)

ในข้อค้นพบประเด็นแรก (ดูตารางที่ 1) พบว่า มี 3 องค์ประกอบหลักที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการมาเยี่ยมชมศาสนสถานซึ่งประกอบด้วย (1) ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกวัฒนธรรมศาสนา (2) ปัจจัยความมีชื่อเสียงการแนะนำบอกต่อ และ (3) ความคุ้มค่าการวางแผนการท่องเที่ยว โดยนักเดินทางส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีความคาดหวังกับปัจจัยจิตวิญญาณมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนามากที่สุด รองลงมาเป็นความมีชื่อเสียงการแนะนำบอกต่อ และความคุ้มค่าในการวางแผนการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยความตั้งใจเพื่อการเดินทางเยี่ยมชมศาสนสถานหลังสถานการณ์โควิด-19 มีความสำคัญและมีความคาดหวังมากเช่นเดียวกันกับทั้งสามปัจจัยองค์ประกอบ (ดูตารางที่ 2) ซึ่งเป็นคุณลักษณะตัวกำหนดปัจจัยเดิมที่ยังคงส่งผลต่อการมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Predeterminants of religious tourism) (ปรีดา ไชยา, 2558) และที่น่าสนใจคือยังคงเป็นปัจจัยที่อาจมีอิทธิพลต่อตัวกระตุ้นแรงจูงใจภายในปัจจุบัน (Determinants) ของนักเดินทางชาวไทยที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครที่เป็นสถานที่ใช้วิจัย (The place-based research) ได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน (Vanni & Crosby, 2023) เพราะเหตุผลที่ว่า จุดหมายปลายทางของการเดินทางมาเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมทางศาสนาที่ดีจะต้องมีมิติขององค์ประกอบหลายด้านทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่จะนำมาซึ่งความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพิเศษของสถานที่ (Site-specific uniqueness) สำหรับใช้ในการออกแบบกระบวนการของการท่องเที่ยววัฒนธรรมทาง

ศาสนาด้วยมีองค์ประกอบที่จะสามารถดึงความสนใจ (Draw attentions) ของกลุ่มผู้มาเยือนได้ และสิ่งนั้นก็คือ ‘การทำ’ ให้เกิดความเป็น ‘แก่นแท้ดั้งเดิม’ (The doing of authenticity) ของการเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้มีความยั่งยืนและสามารถดำเนินหมุนเวียนตลอดไปตามยุคสมัยไม่ว่านักท่องเที่ยวท่องเที่ยวจะมีความพึงพอใจในเหตุการณ์ภายใต้ข้อจำกัดของทางเลือกใด (Satisfaction under constraint choices) ที่ไม่คาดคิดที่จะเกิดขึ้นก็ตาม (Li & Ryan, 2020) ซึ่งสอดคล้อง (Analogous) กับการศึกษาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการเดินทางท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ได้เปลี่ยนไปโดยเฉพาะในช่วงวิกฤตของโรคระบาดโควิด-19 เป็นต้น (Cai, Gebbels, & Wan-Zainal-Shukri, 2021; Vanni & Crosby, 2023) แต่อย่างไร เมื่อคณะผู้วิจัยได้นำ 3 องค์ประกอบหลักของปัจจัยความสำคัญเหล่านี้ไปวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณเพื่อหาอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าวต่อไป การวิจัยนี้ก็พบว่า หลังสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-19 องค์ประกอบดังกล่าวมีความแตกต่างในบางปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนครในปัจจุบัน ซึ่งจะอภิปรายในข้อค้นพบที่สองต่อไป

ในข้อค้นพบที่สอง เมื่อนำ 3 ปัจจัยสำคัญขององค์ประกอบหลักในข้างต้นซึ่งเป็นตัวแปรต้นไปหาความสัมพันธ์กับปัจจัยความตั้งใจในการเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานซึ่งเป็นตัวแปรตาม พบว่า ทั้ง 3 ปัจจัยคือ ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนา ความมีชื่อเสียงและการแนะนำบอกต่อ และ ความคุ้มค่าราคาในการวางแผนการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ ปัจจัยความตั้งใจในการเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร (ดูตารางที่ 3) โดยปัจจัยจิตวิญญาณมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนา มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานมากที่สุด รองลงมาเป็นความมีชื่อเสียงและการแนะนำบอกต่อ ส่วนความคุ้มค่าราคาในการวางแผนการท่องเที่ยวไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการมาเยี่ยมชมศาสนสถานในระดับความสำคัญทางสถิติ .05 (ดูตารางที่ 4) ทั้งนี้ อิทธิพลที่ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนามีอิทธิพลต่อความตั้งใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานมากที่สุดเป็น เพราะจากข้อมูลพื้นฐานพบว่ากว่า 93% ของนักท่องเที่ยวชาวไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเที่ยวชมไหว้สักการะศาสนสถานและบุคคลสำคัญทางศาสนาพุทธและกว่า 35% ตั้งใจเดินทางมาแสวงบุญโดยตรง (จะกล่าวต่อไปในข้อค้นพบที่ 3) ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนาถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่สุด (The most salient attribute) สำหรับบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่พิเศษ (Exotic cultural atmosphere) ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านจิตใจของนักท่องเที่ยวแสวงบุญที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดีของตนเองที่ดีขึ้นและบอกสอนตนเองได้ (Self-orientation and betterment (Mendel, 2014) เมื่อผลแห่งความปลื้มปิติ มีความสุข หรือมีความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากความซาบซึ้งภายในใจที่มีต่อแก่นแท้ดั้งเดิมของมรดกทางวัฒนธรรมศาสนาที่ได้ประสบกับความมีชื่อเสียงที่แท้จริงก็จะมีใจที่ยินดีในการแนะนำบอกต่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงประสบการณ์ที่ได้รับและสิ่งนี้จะนำไปสู่

แรงผลักดันในการช่วยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนที่ยั่งยืน (Moayerian, McGehee, & Stephenson, 2022) และสำคัญที่สุดก็คือ ผลลัพธ์ของคุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการเดินทางที่มีความหมายแก่ชีวิตที่มีประโยชน์จากการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ช่วยบรรลุลความสมหวังแห่งความสุขทางใจของแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อแรงจูงใจของความปรารถนาหรือความต้องการที่จะออกเดินทางที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานนั้นด้วย ผลการวิจัยนี้จึงช่วยยืนยันความสัมพันธ์ขององค์ประกอบความสำคัญองแรงจูงใจการท่องเที่ยวเชิงศาสนากับความตั้งใจมาเยี่ยมชมศาสนสถาน (Religious sites) ที่ว่าการเสาะแสวงหาที่เพิ่มขึ้นเพื่อการบรรลุลความปรารถนาทางจิตใจที่มีมากขึ้นได้ช่วยส่งเสริมความต้องการ (Demand) การท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มากขึ้นซึ่งเป็นค่านิยมกระแสสังคม (Trend) หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการค้นหาคำตอบที่สำคัญต่อความมีอยู่จริงของชีวิตมนุษย์ (UNWTO, 2011; Yang et al., 2019) ซึ่งก็คือ “อะไรคือความหมายของชีวิต: What is the meaning of life?” (Olsen & Timothy, 2006, p. 4) ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีคุณค่า (Insightful data) ที่ผลการศึกษานี้สนับสนุนคำตอบของเหตุผลความความตั้งใจของนักเดินทางชาวไทยที่ตัดสินใจมาเยี่ยมชมศาสนสถาน

สำหรับข้อค้นพบประการสุดท้าย คือ ข้อมูลส่วนบุคคลและพฤติกรรมของกลุ่มนักเดินทางชาวไทยในการมาเยี่ยมชมศาสนสถานในจังหวัดสกลนคร ที่สามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเชิงประชากรและพฤติกรรมศาสตร์ในการวิเคราะห์การแบ่งกลุ่มตลาดเป้าหมาย (Market segmentation analysis) ต่อไปสำหรับการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสกลนครเพื่อให้เข้าถึงและตรงกับกลุ่มของนักเดินทางชาวไทยในปัจจุบันมากที่สุด ข้อมูลที่สำคัญคือ นักเดินทางเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกันและเป็นกลุ่มที่มีอายุอยู่ระหว่าง 18-29 ปี และ 30-39 ปี คิดเป็นกว่า 68% ของกลุ่มนักเดินทางชาวไทยทั้งหมด และถือเป็นกลุ่มนักเดินทางชาวไทยกลุ่มหลักที่เกิดขึ้นหลังสถานการณ์โควิด-19 โดยที่นักเดินทางกลุ่มใหม่นี้ส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีและสูงเกินกว่า 65% และมีรายได้มากกว่าคร่าวเรือนของนักเดินทางทั่วไปสูงกว่า 50% ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่มีกำลังจ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา และส่วนใหญ่ก็มีอาชีพเป็นผู้จัดการและพนักงานบริษัทเอกชน 21% และเป็นข้าราชการและรัฐวิสาหกิจกว่า 27% ซึ่งถือว่าสามารถจัดเป็นอาชีพของกลุ่มตลาดหลักและรองรับได้ในบริบทการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดสกลนคร และในส่วนของข้อมูลพฤติกรรมพบข้อมูลที่น่าสนใจว่า กลุ่มนักเดินทางชาวไทยส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้วยตนเองกว่า 93% และเป็นเดินทางโดยรถส่วนตัวกว่า 76% โดยเป็นการเดินทางเป็นหมู่คณะกับเพื่อนและครอบครัวเกินกว่า 91% ด้วยการแนะนำบอกต่อจากกลุ่มเพื่อนและบุคคลเป็นที่รู้จักกว่า 70% ข้อมูลพื้นฐานเชิงพฤติกรรมนี้สอดคล้องกับอิทธิพลของทั้ง 2 ปัจจัยจิตวิญญาณมรดกและวัฒนธรรมทางศาสนาและความมีชื่อเสียงและการแนะนำบอกต่อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ได้ยืนยันว่ามีผลต่อความความตั้งใจที่จะเดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานดังที่ได้อภิปรายมาก่อนนี้

และการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาข่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งผลการวิจัยนี้ก็ได้อืนยันในประเด็นนี้เช่นเดียวกันว่า นักเดินทางชาวไทยส่วนใหญ่เดินทางมาเยี่ยมชมศาสนสถานเพื่อเป็นการพักผ่อนและแสวงหาความสุขใจกว่า 44% พร้อมกับแสวงบุญด้วย 35% และเพื่อการศึกษาหาความรู้และอื่น ๆ 21% ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัจจุบันที่ได้ระบุประเภทของประสบการณ์การเดินทางที่ประกอบด้วย การหลบหนี การค้นหาความจริงเชิงจิตใจและวิญญาณ การชดเชยหรือให้รางวัลตนเองในด้านความรู้สึก (Sensory compensation) ความท้าทาย การศึกษา ความบันเทิงใจ ความเห็นอกเห็นใจและประสบการณ์อิสระจากข้อจำกัดสิ่งกีดกันใด ๆ (Barrier-free experience) (Qiao, Prideaux, & Huang, 2023) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ผู้เดินทางกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคกลาง และภาคเหนือมีจำนวนน้อย น่าจะเป็นเพราะคนภาคเหนือมีวัดและศาสนสถานที่มีชื่อเสียงน่าสนใจและสวยงามมากมายจึงเดินทางมาเที่ยววัดและศาสนสถานที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือน้อยกว่าคนภาคอีสานและภาคกลาง ในการตอบสนองกับผลดังกล่าว การวิจัยนี้เสนอแนะว่าการสื่อสารจะจงกับกลุ่มนักเดินทางกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยให้ได้รับทราบว่า ‘จิตวิญญาณของศาสนา’ (The spirit of their religion) และ ‘ความมีชื่อเสียงที่ควรแนะนำบอกต่อ’ ของจังหวัดสกลนครที่มีความเป็นเอกลักษณ์และได้แสดงบทบาทที่สำคัญต่อการเชื่อมโยงและส่งเสริมว่าบุคคลสำคัญทางศาสนามีส่วนในศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมในทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่นของไทยอย่างไร เพื่อจะได้เข้าใจของการรับรู้และการส่งเสริมคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นองค์โดยรวมอันจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับการสงวนและรักษาเพื่อสืบทอดเป็นศาสนสถานที่เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและเพื่อสักการะ (To pray and to play) ของนักเดินทางในแต่ละภูมิภาคให้สอดคล้องกับเหตุผลและความตั้งใจที่แตกต่างกันแต่มีความเหมือนกันในการที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานนั้นให้มันคงเหลือและสนับสนุนการสร้างประสบการณ์ของการเดินทางร่วมกันสืบไป (Thomas, White, & Samuel, 2018)

2. ผู้เดินทางกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากอยู่ในช่วงอายุเป็นวัยรุ่นใหม่ยุคปัจจุบันส่วนใหญ่จะขาดความรู้หรือรู้น้อยในเรื่องของพระเกจิอาจารย์ที่เป็นพระอรหันต์ที่มีชื่อเสียงของวัดต่าง ๆ ในจังหวัดสกลนครและคนในยุคปัจจุบันอยู่ภายใต้กระแสสังคมที่กำลังศรัทธาแน่นถือเกี่ยวกับพญานาคในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยมีความเชื่อว่าจะคลั่งคลานให้มีโชคลาภความสำเร็จได้ตามที่ขอ จึงนิยมเดินทางไปเที่ยวชมขอพร ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมากกว่าที่จะไปเที่ยวชมวัดและศาสนสถาน แต่อย่างไรก็ตาม ศาสนายังเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ (Significant incentive) สำหรับการเดินทางและศาสนสถานก็สามารถดึงดูด

ความสนใจนักเดินทางแสวงบุญและนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก (Collins-Kreiner, 2020) การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับจิตวิญญาณ การแสวงหาความสุขสงบ และความศรัทธาที่จะนำมาซึ่งความหมายของชีวิตที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ในการเดินทางของมนุษย์ (Sharpley & Sundaram, 2005) จึงเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญตามที่ผลการวิจัยนี้ได้ยืนยันถึงองค์ประกอบสำคัญต่อความสำเร็จของการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน (The salience of stakeholders) (Lin, 2021) และนักเดินทางโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นหลังสถานการณ์โควิด-19 ได้รับรู้และตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและประโยชน์ที่จะได้รับของทุกฝ่ายที่เป็นและมืออยู่จริงของความตั้งใจที่จะมาเยี่ยมชมศาสนสถานและความมุ่งมั่น (Commitment) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันจะเป็นการทำให้เกิดแรงจูงใจอย่างมีเหตุผลของความตั้งใจให้ตรงกับจิตและประสบการณ์ของผู้มาเยือนที่จะส่งผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางศาสนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการตอบสนองของคนและชุมชนในจังหวัดสกลนครและของประเทศไทย (ปริดา ไชยา, 2558; Kim, Kim, & King, 2020)

3. จากข้อเสนอแนะมาข้างต้น จังหวัดสกลนครควรดำเนินการให้มากกว่านี้ในเรื่องประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัดและศาสนสถานที่เชื่อว่ามีคุณศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระเกจิอาจารย์ผู้เป็นพระอรหันต์บุคคลโดยโฆษณาในช่องทางสื่อสารต่าง ๆ ให้คนรับรู้มากขึ้นก็จะทำให้อยากจะมาเที่ยวชมและสักการะขอพร ณ วัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (Lin, 2021) ในจังหวัดสกลนครมากขึ้น และในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไปควรศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอื่น ๆ ที่มีผลต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น ๆ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้มีการพัฒนาปรับปรุงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของทั้งจังหวัดสกลนครให้มีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีหลากหลายกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ปริดา ไชยา. (2558). การท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร ประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 8(ฉบับพิเศษ), 223-241.
- Belhassen, Y., Caton, K., & Stewart, W.P. (2008). The search for authenticity in the pilgrim experience. *Annals of Tourism Research*, 35(3), 668-689.
- Cai, W., Gebbels, M., & Wan-Zainal-Shukri, W.H. (2021). Performing authenticity: Independent Chinese travelers' tourism dining experiences in Europe. *Tourism Management*, 86, 1-10.
- <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104339>

- Christou, E. (2005). Heritage and cultural tourism: A marketing –focused approach. In M. Sigala, & D. Leslie (Eds.) *International cultural tourism: Management implications and cases*. Burlington, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Cochran, W. G. (1953). *Sampling Techniques*. New York: John Wiley & Sons. Inc
- Collins-Kreiner, N. (2010). Researching pilgrimage. *Annals of Tourism Research*, 37(2), 440–456.
- Collins-Kreiner, N. (2020). Religion and tourism: A diverse and fragmented field in need of a holistic agenda. *Annals of Tourism Research*, 82, Article 102892.
- Digance, J. (2003). Pilgrimage at contested sites, tourism management. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 143-159.
- Kim, B., Kim, S. S., & King, B. (2016). The sacred and the profane: Identifying pilgrim traveler value orientations using means-end theory. *Tourism Management*, 56, 142-155.
- Kim, B., Kim, S., & King, B. (2020). Religious tourism studies: Evolution, progress, and future prospects. *Tourism Recreation Research*, 45(2), 185–203.
- Lee and others. (2000). *Statistics for business and financial economics* (2nd ed.). Singapore: World Scientific.
- Li, F., & Ryan, C. (2020). Western guest experiences of a Pyongyang international hotel, North Korea: Satisfaction under conditions of constrained choice. *Tourism Management*, 76(2020), 1-11.
- Lin, C. (2021). The salience of stakeholders in religious tourism: A case study of the Dajia Mazu pilgrimage. *Annals of Tourism Research*, 86, 1-16.
- Mendel, T. (2014). Foot-pilgrims and backpackers: contemporary ways of travelling. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, 22, 288-315.
- Moayerian, N., McGehee, N. G., & Stephenson, M. O. (2022). Community cultural development: Exploring the connections between collective art making, capacity building and sustainable community-based tourism. *Annals of Tourism Research*, 93, 1-14.
- Olsen, D. H., & Timothy, D. J. (2006). *Tourism, religion, and religious journeys*. London: Routledge.
- Qiao, G., Song, H., Prideaux, B., & Huang, S. (2023). The “unseen” tourism: Travel experience of people with visual impairment. *Annals of Tourism Research*, 99(2023), 1-15.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2023.103542>
- Ryan, C. (1995) *Researching tourist satisfaction: Issues, concepts, problems*. London: Routledge.

- Schwartz, S. H. (2012) An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1– 20. doi: 10.9707/2307-0919.1116.
- Sharpley, R., & Sundaram, P. (2005) Tourism: A sacred journey? the case of Ashram Tourism, India. *International Journal of Tourism Research*, 7(3), 161– 71.
- Sharpley R. (2009). Tourism, religion, and spirituality. In T. Jamal & M. Robinson. (Eds.), *The SAGE handbook of tourism studies*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Steinsdóttir, T. R. (2014). Responsibilities of tour guides in religious tourism. [Doctoral dissertation]. Holar University College.
- Thomas, S., White, G.R.T., & Samuel, A. (2018). To pray and to play: Post-postmodern pilgrimage at Lourdes Simon. *Tourism Management*, 68, 412-422.
- UNWTO. (2011). *Facts and figures*. Retrieved from <http://unwto.org/index.php>.
- UNWTO. (2017). UNWTO International congress on religious tourism and pilgrimage international congress: Potential of sacred places as a tool for sustainable tourism development
portugal. 22 - 23 November 2017 on Religious Tourism and Pilgrimage: The Potential of Sacred Places as a Tool for Sustainable Tourism Development. <https://whc.unesco.org/en/events/1413/>
- UNWTO. (2020). UNWTO Recommendations on Tourism and Rural Development.
https://tourism4sdgs.org/covid19_initiatives/unwto-recommendations-on-tourism-and-rural-development/
- Vanni, I., & Crosby, A. (2023). Place-based methodologies for design research: An ethnographic approach. *Design Studies* 85, 1-28, <https://doi.org/10.1016/j.destud>.
- Yang, X., Hung, K., Huang, W. J., & Tseng, Y. P. (2019). Tourism representation by DMOs at religious sites: A case of Shaolin temple, China. *Tourism Management*, 75(2019), 569-581.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.06.017>

วิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ จังหวัดชลบุรีและฉะเชิงเทรา

The Ways and Powers of Hua Phai Catholic Community

in Chonburi and Chachoengsao Provinces

อริญญา แสนสระ¹ และ วิสันห์ วงษ์แก้ว²

Aranya Saensra and Wisan Wongkaew

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ วิถีและพลังของชุมชน และนำเสนอรูปแบบทุนทางวัฒนธรรม โดยศึกษาจากเอกสารและการเก็บข้อมูลแนวประวัติศาสตร์บอกเล่า ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดจากการไถ่ทาสของบาทหลวง มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสเพื่อเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและการจัดหาที่ดินเพื่อสร้างนิคมให้ทาสเก่า ได้อยู่อาศัยและมีที่ดินทำกิน มีพื้นที่ครอบคลุม 3 อำเภอ คือ อำเภอพนัสนิคมและอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดชลบุรี และอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งปัจจุบันเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงปลาและจำหน่ายพันธุ์ปลาที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ วิถีและพลังของชุมชน ประกอบด้วย วิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมที่ชัดเจน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มีการพัฒนาชุมชนทั้งจากหน่วยงานราชการและศาสนจักร และการอยู่ร่วมกันในสังคมต่างศาสนาอย่างเข้าใจและสมัครสมานสามัคคีกัน ส่วนทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ประกอบด้วย ทุนด้านประวัติศาสตร์ ทุนด้านวิถีชีวิต ทุนด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม และทุนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำไปใช้พัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาชุมชนในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : วิถีและพลัง, ชุมชนคาทอลิก, ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, ทุนทางวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to study the historical development of Hua Phai Catholic Community, ways and powers, and the presentation of its cultural capital, by studying from documents and collecting data from informative historical fieldwork. It was found that Hua Phai Catholic Community was founded in the reign of King Rama V by a French missionary who redeemed slaves for Roman Catholic evangelism and allocated land for the former slaves to reside and earn their living. The area now covers 3 districts

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี E mail: aranya_s@rmutt.ac.th

² นักวิชาการอิสระ E mail: waree0@gmail.com

including Phanat Nikhom and Phanthong in Chonburi, Ban Pho District in Chachoengsao. At present, this area is nationwide famous for fish breeding ground and fish breed sale. The community way of life and its power is composed of agricultural society; obvious cultural landscape; strong community economy; community development conducted by both government sectors and the church; and understanding and harmonious social coexistence of people with different religions. There are different cultural capital aspects of Hua Phai Catholic Community: history, way of life, cultural landscape, tourism resources. and These can be effectively used to develop knowledge and community in terms of creative economy.

Keywords: Ways and Powers, Catholic Community, cultural landscape, cultural capital

บทนำ

ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เป็นชุมชนคริสต์แห่งลุ่มน้ำบางปะกงที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มีภูมิหลังจากการไถ่ทาสของบาทหลวงมาธิโอแรง ฟรังซัว มารี เกโก มิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ผู้ดูแลคริสตชนที่บางปลาสร้อย (จังหวัดชลบุรี) มีการจัดหาที่ดินเพื่อสร้างนิคมให้ทาสเก่าได้อาศัยและมีที่ดินทำกิน มีเนื้อที่จำนวน 10,819 ไร่ ครอบคลุม 3 อำเภอ คือ อำเภอพนัสนิคมกับอำเภอนันทบุรี จังหวัดชลบุรี และอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา (รายงานการดำเนินงานวัดนักบุญฟิลิปและยาโกบ หัวไผ่ ค.ศ. 2006 – 2008, 2552, หน้า 10)

ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดนักบุญฟิลิปและยาโกบ หัวไผ่ ตำบลโคกจันทอน อำเภอนันทบุรี จังหวัดชลบุรี มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน และตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนชาวคริสต์ที่สำคัญของภาคตะวันออก เป็นนิคมทาสของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแห่งแรกๆ ที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นเพียงชุมชนนิคมทาสเพียงชุมชนเดียวท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติ ประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ ในภาคตะวันออก (ถารดี มหาพันธ์, 2553, หน้า 21)

ปัจจุบันชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เป็นชุมชนคาทอลิกที่ใหญ่เป็นอันดับสองของภาคตะวันออกที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ ความเชื่อทางศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม ชาวชุมชนส่วนใหญ่เช่าอาศัยอยู่ในเขตที่ดินของโบสถ์ อยู่ร่วมกันอย่างสมัคสมานสามัคคี ประกอบอาชีพหลักคือการเพาะเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง และเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดจำหน่าย ซึ่งชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งจำหน่ายพันธุ์ปลาน้ำจืดที่ใหญ่และมีชื่อเสียงในบรรดาเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในระดับประเทศ

นอกจากนี้ ในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ยังมีโรงเรียนประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นโรงเรียนคาทอลิกในสังกัดมิสซังโรมันคาทอลิกจันทบุรี นักเรียนส่วนใหญ่เป็นคริสตชนนิกายโรมันคาทอลิก ส่วนสภาพสังคมของชุมชนเป็นสังคมชนบทที่มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมที่โบสถ์ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนในสังคม

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ จากพื้นที่กว้างใหญ่ไม่มีผู้ใดอาศัยอยู่เนื่องจากมีโคลงช้างอาศัยอยู่ ทั้งบาทหลวงและชาวชุมชนได้ร่วมมือร่วมใจกันจัดหาเป็นต่าง ๆ รวมทั้งการอาสาช่วยกันไล่โคลงช้างออกจากพื้นที่จนสำเร็จ และมีการปรับพื้นที่ภายในชุมชนเป็นที่นาให้ชาวชุมชนประกอบอาชีพได้ รวมถึงความร่วมมือร่วมใจในการสร้างโบสถ์ของชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมทางพิธีกรรมและสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่าง ๆ เสมอ เช่น การพัฒนาอาชีพ การจ้างงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีและพลังชุมชนที่เข้มแข็งงดงาม ถ้ายทอดเป็นเรื่องราวบอกเล่ามาถึงยุคปัจจุบันอย่างน่าสนใจ

จากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจ ปรากฏหลักฐานชัดเจน ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่จึงเป็นชุมชนที่มีวิถีและพลังทั้งในด้านการก่อตั้งชุมชนจากการไล่ทาสและการจับจองที่ดินจำนวนมากของบาทหลวงมิชชันนารี ผ่านเรื่องราวต่างๆ จนเป็นชุมชนคาทอลิกที่เข้มแข็ง มีอัตลักษณ์ทั้งในด้านการนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ ความเชื่อและประเพณี รวมถึงการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีและพลังชุมชน จึงได้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ เพื่อเป็นคลังข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การนำทุนทางวัฒนธรรมไปต่อยอดให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อให้เป็นแบบอย่างของการศึกษาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ภูมิสังคมและวัฒนธรรมวิถีและพลังชุมชน และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) มีการสำรวจและบันทึกข้อมูลชุมชนครอบคลุมพื้นที่ของชุมชน คือ 3 อำเภอ 2 จังหวัด ประกอบด้วย ตำบลโคกขี้หนอนกับตำบลท่าข้าม อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ตำบลโคกเพลาะ อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี รวมทั้งตำบลสิบเอ็ดศอกและตำบลหนองดินนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นองค์ความรู้ จัดระบบข้อมูล และนำเสนอรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความเชื่อ พิธีกรรม วิถีชีวิตชาวบ้าน และนักวิชาการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปในการวิเคราะห์วิถีและพลังชุมชน รวมทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนและหัวหน้าสถานศึกษาในการเสนอรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบบันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) และการสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Non – Structured Interview) ในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น และใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในการเสนอรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน แล้วนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “วิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ จังหวัดชลบุรีและฉะเชิงเทรา” ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ วิถีและพลังของชุมชน และรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังนี้

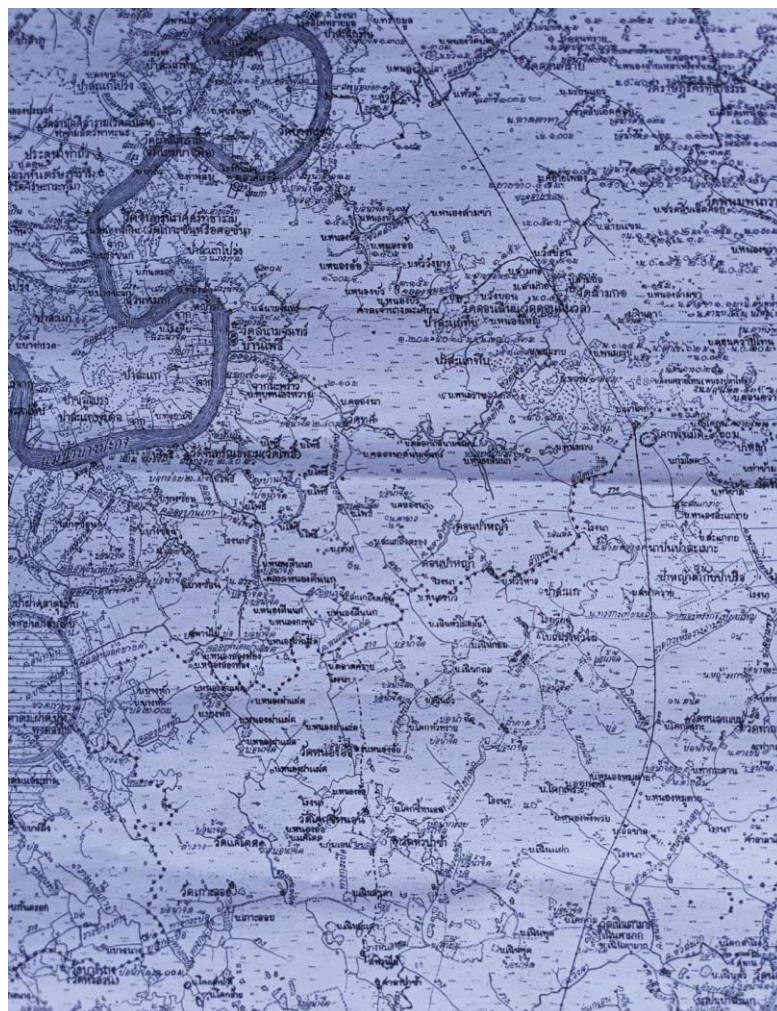
1. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เป็นชุมชนในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่สำคัญชุมชนหนึ่งในภาคตะวันออกของไทย มีพื้นที่อยู่ระหว่างรอยต่อของอำเภอนนทบุรีและอำเภอบางพลีในเขตจังหวัดชลบุรี และอำเภอบ้านโพธิ์ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ชุมชนนี้มีชื่อเป็นทางการในทางศาสนาว่า “**ชุมชนโบสถ์นักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่**” โดยชื่อโบสถ์และชื่อชุมชนมีที่มาจากการที่บาทหลวงมิชชันนารีผู้เผยแผ่ศาสนา เลือกลงอาสนวิหารหัวไผ่บริเวณใจกลางพื้นที่ชุมชนเพื่อเป็นที่ตั้งของโบสถ์รวมถึงการเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่นักบุญฟิลิปและยากอบผู้เป็นอัครสาวกของพระเยซู จึงได้มีการนำชื่อนักบุญทั้งสองมาตั้งเป็นชื่อของโบสถ์และชุมชน ตลอดจนการมอบโบสถ์และชาวชุมชนให้ท่านนักบุญทั้งสองเป็นองค์อุปถัมภ์ตามวัฒนธรรมความเชื่อของคริสตชนในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บาทหลวงมิชชันนารีได้เริ่มไถ่ทาสเป็นครั้งแรก โดยบาทหลวงซมิตต์เป็นผู้รับผิดชอบดูแลคริสตชนที่แปดริ้ว (จังหวัดฉะเชิงเทรา) ได้ไถ่ทาสครั้งแรกเป็นครอบครัวหนึ่งซึ่งมีสมาชิก 3 คน ด้วยเงินจำนวน 70 บาท โดยได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากประเทศฝรั่งเศสผ่านทางบาทหลวงอเล็กซิส เปียง ซึ่งในระยะแรกของการไถ่ทาสนั้นยังคงเป็นงานส่วนตัวของบาทหลวงซมิตต์และบาทหลวงมาธิโอแรง ฟรังซัว มารี เกโก (บาทหลวงเกโก) ผู้ดูแลคริสตชนที่บางปลาสร้อย (จังหวัดชลบุรี) และเคยเป็นผู้ช่วยบาทหลวงซมิตต์ที่แปดริ้วมาก่อน ต่อมาการไถ่ทาสจึงได้ค่อย ๆ กลายเป็นงานระดับประเทศ เนื่องจากบาทหลวงมิชชันนารีมองว่า “ดังที่คุณใจพวกทาสเพราะความทุกข์ และพวกเขาจะเป็นคริสตที่ดี” (โรเบิร์ต โกสเต, 2547, หน้า 412 - 413)

ใน พ.ศ. 2415 บาทหลวงเกโกได้เริ่มสำรวจที่ดินแปลงใหม่ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง ที่อยู่ระหว่างรอยต่อของเมืองแปดริ้วกับเมืองพนัส (อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี) ที่ท่านเคยเดินทางผ่านอยู่เสมอ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่ ยังเป็นพื้นที่รกร้าง และมีป่าไผ่อยู่ตรงกลางพื้นที่ จึงเป็นที่มาของชื่อชุมชน “หัวไผ่” อีกทั้งยังไม่มีผู้ใดมาจับจองที่ดินเนื่องจากบริเวณนั้นมีช้างป่าอาศัยอยู่ บาทหลวงเกโกจึงให้ทาสเก่าและคริสตชนบางครอบครัวแยกออกจากชุมชนที่โคกกระเหียงมาตั้งถิ่นฐานเป็นนิคมใหม่ในบริเวณที่ราบลุ่มแห่งนี้ พร้อมกับการไล่โจลงช้างป่าที่อาศัยอยู่แต่เดิมนั้นออกไป มีการหักร้างทางพงและปรับพื้นที่จากป่ารกร้างสู่

ผืนนาอันกว้างใหญ่ ซึ่งการทำนานั้นได้ผลดีทำให้บรรดาทาสที่ทาสได้ไถไถนั้นสามารถใช้หนี้ได้ รวมถึงมีเงินเหลือเก็บ ส่วนเงินที่ได้จากการใช้หนี้ของทาสเก่านั้นบาทหลวงเกโกได้นำไปไถ่ทาสคนอื่นๆ ต่อไป (ประวัติย่อพระสงฆ์ที่มาปกครอง “วัดหัวไผ่”, ม.ป.ป., หน้า 2-3) และเมื่อ พ.ศ. 2422 ได้มีทาสผู้ถูกไถ่ตัวไว้มากกว่า 40 ครอบครัว อาศัยอยู่ทั้งที่โลกกะเหรี่ยงและที่หัวไผ่ บรรดาทาสเก่านั้นส่วนมากเป็นชาวสยาม มีชาวจีนอยู่บ้าง ต่อมาชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ค่อยๆ มีคริสตชนเพิ่มมากขึ้นทั้งจากพี่น้องของทาสเก่า รวมถึงผู้ที่มาขออาศัยอยู่ใหม่ เนื่องมาจากแรงจูงใจของการได้มีที่ดินในการทำนาเลี้ยงชีพ ตลอดจนข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ และทรัพย์สินต่างๆ จะได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ได้มีการสร้างและเสกโบสถ์หลังแรกในปี พ.ศ. 2423 (อนุสรณ์ 50 ปี สุวรรณสมโภช มิสซังจันทบุรี, ม.ป.ป., หน้า 64)

ภาพที่ 1 ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ในแผนที่การบินเฉพาะถิ่น บ้านโพธิ์ ละเชิงเทรา
ที่มา : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2458). เอกสารเลขที่ ผ. กบค.3 - (12-25)

ชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ได้ใช้โบสถ์หลังแรกในการประกอบพิธีกรรมและทำกิจกรรมในชุมชน ต่อเนื่องประมาณ 49 ปี มีการรื้อถอนและสร้างโบสถ์หลังที่สองในสมัยบาทหลวงยาโกเบ แจง เกิดสว่าง หากนับจุดเริ่มต้นจากการเสกโบสถ์หลังแรกจนปัจจุบันมีอายุกว่า 140 ปี และเมื่อนับจากจุดเริ่มต้นในการบุกเบิกนิคมทาสของบาทหลวงเกโก เป็นเวลากว่า 150 ปี นับเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการต่อเนื่องมายาวนาน

ภาพที่ 2 โบสถ์หลังแรกของวัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่
ที่มา : ภาพจากหอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

บทบาททางด้านศาสนาและการพัฒนาการของชุมชนซึ่งมีบาทหลวงอธิการโบสถ์เป็นผู้นำยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่ง พ.ศ. 2471 เมื่อบาทหลวงยาโกเบ แจง เกิดสว่าง มารับหน้าที่อธิการโบสถ์ ท่านได้สร้างความเจริญแก่ชุมชนและครองใจชาวชุมชนเป็นอย่างดี มีการเล่าต่อกันมาว่าพ่อยาโกเบเป็นผู้สุภาพ อ่อนโยน จิตใจดี เป็นที่รักของชาวหัวไผ่ยิ่งนัก (ซิสเตอร์กัลยา ยุติธรรม, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2565) ในสมัยนี้มีการสร้างโบสถ์หลังที่สองของชุมชน และจัดตั้งตลาดนัดบริเวณลานข้างโบสถ์หลังที่สองเพื่อให้ชาวชุมชนนำสินค้าทางการเกษตรและของป่ามาขาย นับว่าเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนอย่างกว้างขวางมากขึ้น 23

ภาพที่ 3 โบสถ์หลังที่สองของวัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่
ที่มา : ภาพโบสถ์ในอดีตรวมโยโกเบเบจ เกิดสว่าง จากหอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

เมื่อ พ.ศ. 2503 บาทหลวงบุญชู ระวังพิชัย และชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ได้ร่วมกันสร้างโบสถ์หลังที่สาม เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์สวยงาม ได้รับการเสกถวายพรและฉลองโบสถ์ใหม่เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2508 ใช้ชื่อว่า “โบสถ์นักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่” เช่นเดียวกับ โบสถ์หลังที่สอง และมีการปรับปรุงโบสถ์หลังที่สองให้เป็นอาคารอนุสรณ์ประสงคสำหรับใช้ในกิจกรรมของชุมชน ต่อมา พ.ศ. 2562 เมื่อโบสถ์หลังที่สามชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถใช้งานได้ บาทหลวงอธิการโบสถ์จึงให้ใช้โบสถ์หลังที่สองประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก ส่วนโบสถ์หลังที่สามนั้นบาทหลวงและสภาอภิบาลเห็นสมควรให้รื้อถอนเพื่อสร้างโบสถ์หลังใหม่ทดแทนต่อไป (ประเสริฐ วงษ์แก้ว, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2566)

ภาพที่ 4 โบสถ์หลังที่สามของวัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่

นอกจากนี้ บาทหลวงบุญชู ระวังพิช ได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมความศรัทธาต่อแม่พระ โดยให้ชุมชนแต่ละกลุ่มหาที่เหมาะสมเพื่อสร้าง “โบสถ์น้อย” ให้ชาวชุมชนได้ร่วมสวดภาวนาและมีการฉลองโบสถ์น้อยปีละครั้ง โดยสัตบุรุษร่วมกันตั้งชื่อโบสถ์น้อย ได้แก่ โบสถ์น้อยแม่พระประจักษ์ที่ลูร์ด เนินวัด ใช้พื้นที่ของโบสถ์หลังแรกที่บาทหลวงเกโกสร้างขึ้น นำมาถมดินจนสูงแล้วสร้างถ้ำแม่พระประจักษ์ที่ลูร์ดจำลอง โบสถ์น้อยแม่พระองค์อุปถัมภ์ เนินท่าข้าม โบสถ์น้อยแม่พระนิจจานูเคราะห์ เนินคู – กระพังบอน โบสถ์น้อยแม่พระมหาชัย เนินกลม – เนินโมกมัน และโบสถ์น้อยแม่พระฟาติมา เนินชวด่าง – คลองตัน (ทนงศักดิ์ ยุ่นประยงค์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2565)

“การสร้างโบสถ์น้อยเนื่องมาจากชุมชนคาทอลิกหัวไผ่มีบริเวณกว้างมาก ประกอบกับในสมัยก่อนการคมนาคมยังไม่สะดวก โบสถ์น้อยจึงมีบทบาทอย่างมากในการประกอบศาสนกิจและเป็นที่ชุมนุมในแต่ละเขตเนินต่างๆ เช่น การประกอบพิธีบูชาขอบพระคุณ การสวดภาวนา” (วิหาร ยุ่นประยงค์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 4 ตุลาคม 2565)

การรับรู้เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาวชุมชนเกิดขึ้นจากกิจกรรมของชุมชนที่มีโบสถ์เป็นศูนย์กลาง การเข้าร่วมพิธีมิสซาวันอาทิตย์และการบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของนักวิชาการในชุมชน ทำให้เห็นถึงความเป็นมาของชื่อชุมชน และชาวชุมชนยังระลึกถึงบาทหลวงคนสำคัญสองท่าน คือ บาทหลวงมาธิโอแรง ฟรังซัว มารี เกโก ผู้บุกเบิกผืนดินหัวไผ่ และบาทหลวงยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ผู้นำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ โดยมีรูปปั้นของท่านตั้งเด่นอยู่ในบริเวณหน้าโบสถ์หลังที่สามเพื่อเป็นที่เคารพและระลึกถึงการพัฒนาชุมชนคาทอลิกหัวไผ่แห่งนี้มาอย่างยาวนาน

ภาพที่ 5 รูปปั้นบาทหลวงมาธิโอแรง ฟรังซัว มารี เกโก มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสผู้บุกเบิกชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

ภาพที่ 6 รูปปั้นพระสังฆราช ยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ผู้นำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

จากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เป็นชุมชนคาทอลิกที่ตั้งอยู่ระหว่างรอยต่อของจังหวัดตะเข้เกรและจังหวัดชลบุรี เกิดจากการจับจองที่ดินของบาทหลวงมาธิอแรง ฟรังซัว มารี เกโก เพื่อให้ทาสเก่าของท่านได้มาอยู่อาศัยและมีที่ดินในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเลี้ยงตนเอง ชุมชนแห่งนี้มีชื่อเป็นทางการในทางศาสนาว่า “ชุมชนโบสถ์นักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่” มีที่มาจากกรณีที่บาทหลวงมิชชันนารีผู้เผยแผ่ศาสนาเลือกเอาเนินป่าไผ่บริเวณใจกลางพื้นที่ชุมชนเพื่อเป็นที่ตั้งของโบสถ์รวมถึงการเป็นศูนย์กลางของชุมชน และใช้นักบุญฟิลิปและยากอบผู้เป็นอัครสาวกศิษย์ของพระเยซูมาตั้งเป็นชื่อของโบสถ์และชุมชน ภายในชุมชนมีโบสถ์ตั้งโดดเด่นเป็นทั้งสถานที่สำคัญทางศาสนา มีพื้นที่สาธารณะที่ชาวชุมชนและทางราชการใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ คือบริเวณพื้นที่โดยรอบโบสถ์ใหญ่และโบสถ์น้อยประจำชุมชนและศาลาอเนกประสงค์ของแต่ละหมู่บ้านในเขตชุมชน

2. วิธีและพลังของชุมชน

วิธีและพลังชุมชนเกิดจากการดำรงอยู่อย่างรู้คุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง และสร้างอัตลักษณ์ในชุมชนอย่างชัดเจน วิธีและพลังของชุมชนประกอบด้วย วิธีชีวิตชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ และพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ดังนี้

2.1 วิธีชีวิตชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

2.1.1 ลักษณะทั่วไปของชุมชน ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ยังเป็นแบบชนบท คือ มีการเรียกชื่อชุมชน ชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล เป็นต้น ตามลักษณะของพื้นที่ภายในชุมชนตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา เช่น บ้านหัวไผ่ เนินโมกมัน ถนนรถ นาต่าง ฯลฯ พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นบ่อสำหรับเพาะเลี้ยงปลาและสัตว์น้ำจืด การตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนส่วนใหญ่ยังเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้ หรือบ้านที่สร้างด้วยคอนกรีตผสมการสร้างด้วยไม้ ส่วนบ้านที่เป็นคอนกรีตโครงสร้างเหล็กนั้นมีอยู่ในชุมชนไม่มากนัก ซึ่งการตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่ของชาวชุมชนมักจะตั้งอยู่ห่างกันและอยู่ในพื้นที่ดินของตนเอง แต่จะมีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่นขึ้นมาบ้างเฉพาะบริเวณโดยรอบโบสถ์ และบริเวณถนนสายหลักของชุมชนที่มีการตั้งฟาร์มจำหน่ายพันธุ์ปลา รวมถึงแปรรูปปลาและกุ้ง ภายในชุมชนมีโบสถ์ที่ตั้งโดดเด่นเป็นทั้งสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชุมชน ภายในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ยังมีโรงเรียนที่อยู่บริเวณโบสถ์ มีโบสถ์น้อย มีสุสานของชาวชุมชน มีสถานที่ราชการคือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลและป้อมตำรวจ ตลอดจนมีพื้นที่สาธารณะที่ชาวชุมชนและทางราชการใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ คือ บริเวณพื้นที่โดยรอบโบสถ์ใหญ่และโบสถ์น้อยประจำชุมชนและศาลาอเนกประสงค์ของแต่ละหมู่บ้านในเขตชุมชน นอกจากนี้ยังมีถนนและลำคลองเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชาวชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2.1.2 รูปแบบการปกครองในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ การปกครองภายในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่มี 2 ลักษณะ คือการบริการปกครองจากคริสตจักรโรมันคาทอลิกและการบริการปกครองจากรัฐ ชุมชนหัวไผ่ในทางการปกครองของของคริสตจักรโรมันคาทอลิก นั้นมีลักษณะเป็นเขตปกครองโบสถ์ (Parish) ที่เป็นส่วนหนึ่งในเขตการบริหารปกครองของมิสซังโรมันคาทอลิกจันทบุรี (Chantaburi Diocese) โดยมีบิชอป (Bishop) เป็นผู้บริหารปกครองสูงสุดมีหน้าที่ดูแลคริสตชนนิกายโรมันคาทอลิกเป็นต้นทางด้านศาสนาและจิตใจ บิชอปผู้รับผิดชอบมิสซังโรมันคาทอลิกจันทบุรีจะแต่งตั้งบาทหลวงมาอยู่ประจำที่ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ในการทำหน้าที่อัครบิดรโบสถ์และบาทหลวงผู้ช่วยเพื่อและดูแลคริสตชนชาวชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งบาทหลวงในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญในด้านการปกครองทางศาสนา และยังมีบทบาทปกครองชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ด้วย เช่น การใกล้ชิดข้อพิพาทของชาวชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้เพราะชาวชุมชนให้ความเคารพทั้งในฐานะผู้นำชุมชนและในฐานะผู้แทนของพระเยซูคริสต์ ส่วนการปกครองจากภาครัฐ ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่อยู่ในเขตอำเภอพานทองและพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้ชุมชนอยู่ในเขตบริการปกครองขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย อบต. โขกจันทอน อบต.ท่าข้าม อบต.โคกเพลาะ อบต.สระสี่เหลี่ยม และจังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย อบต.หนองดินนก และ อบต.สิบเอ็ดศอก

2.1.3 การประกอบอาชีพ ชาวชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีการเลี้ยงปลาและกุ้งซึ่งเห็นได้โดยทั่วไปในชุมชน รองลงมา คือ การตั้งฟาร์มเพาะและจำหน่ายพันธุ์ปลา การตั้งแพรับซื้อปลา และกุ้ง การรับจ้างจับปลาและกุ้ง การให้เช่าอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ รวมถึงอาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ แรงงานภาคอุตสาหกรรม ค้าขาย และรับจ้าง เป็นต้น

ภาพที่ 7 บ่อปลาและบ่อกุ้งในชุมชน

2.1.4 อัตลักษณ์ของชุมชน อัตลักษณ์สำคัญของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่คือการเป็นชุมชนคริสต์ในชนบทที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ดำรงอยู่ และมีพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน ชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ได้ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นคริสตชนทั้งต่อตนเองและชุมชน มีการนำคุณธรรมทางศาสนามาใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันในการพัฒนาชุมชนและฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงการมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวชุมชน ทั้งที่มีต่อส่วนรวมคือโบสถ์และชุมชน และการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างชาวชุมชนด้วยกันเอง ซึ่งมาจากคำสอนในด้าน “ความรัก” อันสำคัญที่สุดของคำสอนในศาสนาคริสต์ ทำให้ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนทั้งในด้านการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพาะเลี้ยงปลาที่มีชื่อเสียงในภาคตะวันออกของประเทศไทย

จากอัตลักษณ์ของชุมชนทำให้เห็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมสำคัญของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่คือภาพสองข้างทางถนนสุขประยูร และถนนหัวไผ่ - พานทอง มีฟาร์มจำหน่ายพันธุ์ปลาเป็นจำนวนมาก เป็นสัญลักษณ์ว่าได้เดินทางมาถึงแหล่งเพาะพันธุ์และจำหน่ายพันธุ์ปลาที่ใหญ่มากแห่งหนึ่ง

ภาพที่ 8 ฟาร์มเพาะพันธุ์และจำหน่ายพันธุ์ปลาในชุมชน

2.2 พลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

พลังชุมชนเกิดจากการดำรงอยู่อย่างรู้คุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง และสร้างอัตลักษณ์ในชุมชนอย่างชัดเจน ภาพสะท้อนพลังของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ประกอบด้วย วิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ชัดเจน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนทั้งจากหน่วยงานราชการและศาสนจักร และการอยู่ร่วมกันในสังคมต่างศาสนาอย่างเข้าใจและสมัครสมานสามัคคีกัน ดังนี้

2.2.1 วิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม

ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ เป็นชุมชนที่อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การทำเกษตร ในชุมชนมีลำคลองหลายสายทั้งคลองธรรมชาติและคลองขุด ทำให้ชุมชนแห่งนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งชุมชน ทั้งการทำนาปลูกข้าว จนกระทั่งปรับเปลี่ยนเป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลักในปัจจุบัน ทั้งนี้ การที่ชาวชุมชนมีที่ดินทำกินทั้งจากการเช่าที่ดินของโบสถ์และการมีที่ดินของตนเองทำให้ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมในการเพาะเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง รวมถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเหล่านี้ เช่น ผู้เพาะและจำหน่ายพันธุ์ปลา ผู้ค้าปลาและกุ้ง แรงงานลากปลาและกุ้ง เป็นต้น ซึ่งสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชาวชุมชนเป็นอย่างดี

พื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บ่อสำหรับเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ บ้านเรือนของชาวชุมชนส่วนมากสร้างด้วยไม้ หรือสร้างด้วยคอนกรีตผสมกับการสร้างด้วยไม้ ส่วนบ้านคอนกรีตในชุมชนมีไม่มากนัก บ้านเรือนของชาวชุมชนอยู่ห่างกันตามที่ดินของตน แต่จะมีความหนาแน่น

ในบริเวณรอบโบสถ์และบริเวณถนนสายหลักของชุมชน ซึ่งมีการตั้งฟาร์มเพาะและจำหน่ายพันธุ์ปลารวมถึงการตั้งแพรับซื้อปลาและกุ้ง สะท้อนให้เห็นวิถีสังคมเกษตรกรรมที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งจำหน่ายพันธุ์ปลาที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศอย่างชัดเจน

2.2.2 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ชัดเจน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ มีลักษณะเป็นชุมชนคริสต์ในชนบทที่มีอัตลักษณ์ทางศาสนา มีศาสนสถาน โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญ ภาพวิถีชีวิต และทัศนียภาพอันงดงาม จากการรวบรวมองค์ความรู้และภาพที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ จำนวน 20 รายการ ได้แก่ โบสถ์คาทอลิกวัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่ รูปปั้นนักบุญฟิลิปและยากอบ รูปปั้นบาทหลวง สุสานโรมันคาทอลิก ระฆังโบราณ ยุ้งข้าวโบราณ โรงเรียนประชาสงเคราะห์ ตลาดนัดชุมชน โบสถ์น้อย คลองในชุมชน บ่อปลา บ่อกุ้ง แพปลา แพกุ้ง ฟาร์มเพาะและจำหน่ายพันธุ์ปลา ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงปลา สถานีอนามัย ร้านขายขนมไทยเก่าแก่ในชุมชน ถนนสายสำคัญ และทัศนียภาพของชุมชน แสดงให้เห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนคริสต์แบบชนบทที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวชุมชนทั้งงดงามและมีพลังทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง ทำให้ประจักษ์ในความเป็นชุมชนคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาโดยตลอด มีวัฒนธรรมและความเชื่อที่ชัดเจน บอกเล่าผ่านสถานที่และพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีศาสนสถานทั้งงดงาม มีพัฒนาการทางด้านการประกอบอาชีพ มีระบบการคมนาคมที่สะดวก มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ มีร้านขายขนมไทยที่สืบทอดมาสามชั่วอายุคน และมีทัศนียภาพอันงดงาม เหมาะแก่การส่งเสริมเป็นชุมชนวิถีชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

2.2.3 เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เกิดจากการที่ชาวชุมชนมีอาชีพหลักในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งการเลี้ยงปลาและเลี้ยงกุ้ง ทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชนจำนวนมาก มีการรวมตัวเป็นกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงปลากลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงปลาตำบลโคกจี่หนอน จดทะเบียนเลขที่ 53/2521 ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2521 ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์น้ำโคกจี่หนอน กลุ่มผู้เลี้ยงปลาตำบลท่าข้าม กลุ่มผู้เลี้ยงปลาตำบลหนองดินนก ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่บาทหลวงชาวชุมชน และส่วนราชการ มีการประสานงานกันอย่างจริงจังในการพัฒนาชุมชน มีการขุดลอกและขยายคลองธรรมชาติในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ และคลองธรรมชาติโดยรอบชุมชนตามโครงการขุดลอกคลองฝั่งซ้ายแม่น้ำบางปะกงเพื่อให้ง่ายและลึก จากเดิมที่เป็นคลองธรรมชาติสายเล็ก ๆ พอหน้าแล้งน้ำไม่มี เดินข้ามได้ ซึ่งในสมัยบาทหลวงเมธี วรรณชัยวงศ์ มีการเดินการขุดลอกคลองในปี พ.ศ. 2519 – 2522 ได้แก่ คลองโคกเปลาะ – สนามจันทร์ คลองหัวไผ่ – โคกจี่หนอน คลองกระพังบอน – หนองดินนก คลองหนองกระทุ่ม

คลองจระเข้กัด เป็นต้น นอกจากนี้ในสมัยบาทหลวงแสวง สามภักดิ์ เป็นอธิการโบสถ์ ช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2526 ได้มีการซ่อมแซมท่อน้ำทั้งสองทอดที่อยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน ได้แก่ “ท่อนายดี” และ “ท่อนายช่วง” โดยการดัดแปลงให้เป็นฝายกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง จากการมีระบบชลประทานที่ดีประกอบกับอาชีพเลี้ยงปลาได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ทำให้ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ส่วนใหญ่กลายเป็นบ่อปลาและบ่อกุ้ง และเนื่องจากชุมชนมีพื้นที่อยู่ในรอยต่อของ 3 อำเภอ 2 จังหวัด ทำให้ชาวชุมชนได้แยกมาตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในเขตตำบลของตนเพื่อติดต่อกับทางราชการในการช่วยเหลือด้านพันธุ์ปลา ด้านวิชาการ ด้านการจัดหาตลาดรับซื้อ เป็นต้น

นอกจากการเลี้ยงปลาแล้ว ในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ยังมีการเลี้ยงกุ้งอีกด้วย กุ้งที่เลี้ยงส่วนมากเป็นกุ้งขาวและกุ้งก้ามกราม มีการเลี้ยงกุ้งปนกับปลา เป็นการสร้างรายได้ให้ชาวชุมชน นอกเหนือจากการเลี้ยงปลาเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้การเลี้ยงกุ้งในชุมชนจะมีการซื้อกุ้งจากฟาร์มเพาะพันธุ์กุ้งนอกชุมชนแล้วนำมาเลี้ยงจนโต จากนั้นก็นำไปขายให้แก่ผู้ที่มาตั้งแพรับซื้อกุ้งในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่และชุมชนใกล้เคียง แต่การเลี้ยงกุ้งยังมีน้อยมากเมื่อเทียบกับการเลี้ยงปลา

จากการปรับเปลี่ยนอาชีพทำนาเป็นการเลี้ยงปลาในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นมาก ต่อมาได้มีการขยายการเลี้ยงปลาไปยังชุมชนอื่น ๆ ใกล้เคียงจนทำให้พื้นที่ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ รวมถึงพื้นที่ในเขตรอยต่อของจังหวัดชลบุรีและจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นแหล่งเลี้ยงปลาที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออก ตลอดจนชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ทุกวันนี้เป็นแหล่งเพาะและจำหน่ายพันธุ์ปลาที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในกลุ่มผู้เลี้ยงปลาระดับภูมิภาคและระดับประเทศอีกด้วย

2.2.4 การพัฒนาชุมชนทั้งจากหน่วยงานราชการและศาสนจักร

การพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานราชการส่วนมากเป็นการพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน นอกจากนี้ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ยังมีองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงของชาวชุมชนที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความหลากหลายและตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน มีกลุ่มออมทรัพย์ มีองค์กรมุ่งส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของเกษตรกรชาวชุมชน ทั้งการเลี้ยงปลา กุ้ง ตลอดจนสัตว์เศรษฐกิจอื่น ๆ เป็นการสร้างรายได้และเศรษฐกิจที่ดีจนเป็นชุมชนที่รักษาอัตลักษณ์อาชีพเกษตรกรรมไว้ได้ รวมถึงการมีองค์กรทางศาสนาต่าง ๆ ที่มีการดำเนินการจากชาวชุมชนเองจากการตระหนักคุณค่าตนเองในการเป็นคริสตชนที่ดีและมีแสดงออกโดยการกระทำความดีสำหรับคนอื่น ๆ และชุมชน ทั้งนี้้องค์กรทางศาสนาต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ได้ตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนรวมถึงครอบคลุมกับชาวชุมชนทุกวัย เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เยาวชน วัยผู้ใหญ่ แม้กระทั่งวัยผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องของกิจกรรมการพัฒนาด้านความเชื่อความศรัทธาของชาวชุมชน การมีกิจกรรมด้านสังคมต่าง ๆ ในการ

ดูแลช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งล้วนส่งผลในการพัฒนาด้านความเชื่อความศรัทธาของชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ให้เป็นชุมชนที่มีความเชื่อในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่มั่นคง

2.2.5 การอยู่ร่วมกันในสังคมศาสนาอย่างเข้าใจและสมัครสมานสามัคคีกัน

ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่อยู่ในพื้นที่สองจังหวัดและอยู่ร่วมกับชุมชนพุทธ มีความร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ การส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมพัฒนาสังคม กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา มีการจัดกิจกรรมสานเสวนาและศาสนสัมพันธ์ กล่าวคือ ชาวชุมชนคริสต์สามารถเข้าไปร่วมงานพิธีกรรมของชาวพุทธ และชาวพุทธช่วยเหลือกิจกรรมของโบสถ์กับชุมชนคริสต์ได้อย่างเข้าใจในวิถีของแต่ละศาสนา อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สมัครสมานสามัคคี อยู่ร่วมชุมชนกับคนต่างศาสนาได้อย่างเป็นมิตรและเอื้ออาทร มีความผูกพันกับบ้านเกิด โดยเห็นได้ชัดเจนจากพิธีเสกสุสานของชุมชน ซึ่งเป็นพิธีรวมญาติมิตรของชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ทำพิธีแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะทำมาหากินอยู่ภูมิภาคใดก็จะกลับมายังบ้านเกิดในช่วงพิธีเสกสุสาน และมีความผูกพันกับผืนดินอันเป็นที่รักโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย “เมื่อเกิดจากดินก็จะกลับสู่ดิน” ไม่ว่าจะเสียชีวิตที่ใดก็ขอให้นำร่างมาฝังไว้ที่สุสานของชุมชนของตนเท่านั้น ซึ่งญาติมิตรของชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่มีทั้งชาวคริสต์และชาวพุทธที่มีรวมตัวกัน แต่จะมีเพียงชาวคริสต์ที่รับเฝ้าและรับศีลมหาสนิทในพิธีกรรมดังกล่าว

ภาพที่ 9 พิธีเสกสุสานชุมชนคาทอลิกหัวไผ่

จากวิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ สามารถสรุปได้ว่าชุมชนคาทอลิกหัวไผ่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง ศูนย์กลางชุมชนอยู่ที่วัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่ เป็นชุมชนประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 5 ที่เกิดจากการไถ่ทาสและตั้งถิ่นฐานของชุมชนอันเนื่องมาจากการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ชาวชุมชนส่วนมากทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีการเพาะเลี้ยงปลาและจำหน่ายพันธุ์ปลาที่มีชื่อเสียงเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ส่วนคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้แสดงให้เห็นถึงชุมชนชาวคริสต์ที่ผูกพันกับแหล่งน้ำและโบสถ์คาทอลิก มีการรำลึกถึงบาทหลวงเกโกผู้บุกเบิกผืนดินหัวไผ่ และพระสังฆราชยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ผู้นำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาชุมชน เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นจากรูปเคารพที่ตั้งอยู่ในพื้นที่โบสถ์คาทอลิก และมีเรื่องเล่าขานสืบทอดต่อกันมายาวนาน ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนได้สะท้อนวิถีและพลังของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ปรากฏชัดเจนในหลักฐานทางประวัติศาสตร์และคำบอกเล่าอันสะท้อนวิถีและพลังอันยั่งยืนของชุมชนชาวคริสต์แห่งลุ่มน้ำบางปะกงบนผืนดินประวัติศาสตร์แห่งนี้

3. ทูทางวัฒนธรรมของชุมชน

ทูทางวัฒนธรรมเป็นทูทางสังคมที่สำคัญ อันจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคม ทูทางวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตระหนักในความเป็นมาของชุมชน ทราบถึงอัตลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรม และนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านกายภาพ คุณภาพ และสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

รูปแบบทูทางวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ประกอบด้วย ทูด้านประวัติศาสตร์ ทูด้านวิถีชีวิต ทูด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม และทูด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้

3.1 ทูด้านประวัติศาสตร์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชุมชนได้เก็บรวบรวมและบันทึกไว้ประกอบด้วย เอกสารโบราณจากกองจดหมายเหตุ แผนที่โบราณ ภาพถ่ายในอดีต รายงานประจำปีของมิสซัง รายงานของโบสถ์ รวมถึงสถาปัตยกรรม ศาสนสถาน รูปเคารพต่างๆ สะท้อนให้เห็นทูด้านประวัติศาสตร์ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ยังคงมีเอกลักษณ์ในการนับถือศาสนา มีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม พัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนอย่างมีคุณภาพชัดเจน

3.2 ทูด้านวิถีชีวิต ด้วยอัตลักษณ์ของชุมชนคริสต์ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สะท้อนให้เห็นทูด้านวิถีชีวิตที่น่าสนใจของชาวชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ซึ่งหากมีการส่งเสริมเป็นพื้นที่ศึกษาเรียนรู้ทั้งด้านการทำเกษตรกรรม การผลิตขนม การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน นับว่าเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน

3.3 ทุนด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากการรวบรวมข้อมูลด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนนี้มีมรดกด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งดงามเป็นเอกลักษณ์ สามารถจัดทำเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาท้องถิ่น และจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนได้อย่างชัดเจน

3.4 ทุนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่มีทุนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่พร้อมส่งเสริมเป็นชุมชนนวัตวิถีซึ่งสามารถจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางด้านภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนา ซึ่งหากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนร่วมมือกันจัดทำแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและมีการบริหารจัดการที่ดี ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย

จากรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมข้างต้น สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาจัดทำ “พิพิธภัณฑ์ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่” โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และแบ่งองค์ความรู้ออกเป็นหลายด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน สถานที่สำคัญ ความเชื่อและพิธีกรรม เทศกาลและงานประเพณี การประกอบอาชีพ มรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทั้งทางโบสถ์ สภาอภิปาล หน่วยงานราชการ และชาวชุมชน สามารถร่วมมือกันผลักดันให้องค์ความรู้เหล่านี้ปรากฏเป็นรูปธรรมในเชิงวัตถุและการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่มีศักยภาพได้ในอนาคต

สรุปผลการศึกษา

ชุมชนคาทอลิกหัวไผ่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดจากการไถ่ทาสของบาทหลวงมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสชื่อ บาทหลวงมาธิโอแรง ฟรังซัว มารี เกโก เพื่อเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและจัดหาที่ดินทำกินให้ทาสเก่า มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน มีอัตลักษณ์ชัดเจนคือเป็นชุมชนคริสต์ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมงดงาม วิถีและพลังชุมชนเกิดจากการมีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ชัดเจน มีเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มีการพัฒนาชุมชนทั้งจากหน่วยงานราชการและศาสนจักร รวมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมต่างศาสนาอย่างเข้าใจและสมัครสมานสามัคคีกัน ส่วนทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ได้แก่ ทุนด้านประวัติศาสตร์ ทุนด้านวิถีชีวิต ทุนด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม และทุนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำไปใช้พัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาชุมชนในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังที่กล่าวมา ได้นำไปสู่การค้นพบ 3 ประเด็น คือ แนวทางการจัดการความรู้ การจัดการทางวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์จากวิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ดังนี้

- แนวทางการจัดการความรู้ มีนักวิชาการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ไว้หลายคน มีคนในชุมชนทำวิจัยเกี่ยวกับชุมชน คือ ดร.วิสันห์ วงษ์แก้ว ทำคุณภูนิพนธ์เรื่อง “การตั้งถิ่นฐานและ

พัฒนาการของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ความเป็นมาของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ภูมิวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนวิเคราะห์โครงสร้างต่าง ๆ ของชุมชนอย่างละเอียด และนางสาวอุษา จันทร ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิปและยากอบ (หัวไผ่) อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและบริบทการพัฒนาชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของโบสถ์วัดนักบุญฟิลิปและยากอบหัวไผ่ โดยใช้วิธีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ การจัดการความรู้ การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีบาทหลวงและนักวิชาการคนอื่น ๆ บันทึกข้อมูลประวัติชุมชน และวิถีอาชีพของชุมชนไว้ แสดงให้เห็นถึงทุนด้านวิชาการของชุมชนที่พร้อมนำไปใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวชุมชนต่อไป เมื่อมีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ มีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ หากมีการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับชุมชนศึกษาและจัดทำคลังความรู้ของชุมชน นับเป็นประโยชน์ในทางวิชาการอย่างยิ่ง

- การจัดการทางวัฒนธรรม ข้อมูลจากงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประกอบการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ โดยการอนุรักษ์อาคารสถานที่ โบราณวัตถุ และจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างมีระบบ จะทำให้สามารถสร้าง “มูลค่า” จาก “คุณค่า” ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้

- การใช้ประโยชน์จากวิถีและพลังชุมชนคาทอลิกหัวไผ่ สามารถใช้องค์ความรู้เหล่านี้ไปใช้พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน สร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน สร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน ตลอดจนทำให้เกิดการรวมตัวทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้ทำให้พบสิ่งที่ควรจะมีการค้นคว้าต่อไปในประเด็นทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนคาทอลิกหัวไผ่
2. การศึกษาเรื่องการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. ศึกษาบทบาทขององค์กรต่างๆ ในการสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มใน

สังคมยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2458). *แผนที่การบินเฉพาะถิ่น บ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา*. เอกสารเลขที่ ผ. กบค.3 - (12 - 25)

ประวัติย่อพระสงฆ์ที่มาปกครอง (ม.ป.ป.). วัดหัวไผ่. ม.ป.ท.

พิทักษ์ โขธารักษ์. (2552). *ประวัติวัดนักบุญฟิลิปและยากอบหัวไผ่*. สืบค้นจาก http://www.pj-huaphai.org/_files_school/20010222/data/20010222_1_20130825-123720.pdf

การดี มหาจันทร์. (2552). *พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชลบุรี*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, สาขาวิชาไทยศึกษา.

รายงานการดำเนินงานวัดนักบุญฟิลิปและยากอบ หัวไผ่ ค.ศ. 2006 – 2008. (2552). ม.ป.ท.

โรเบิร์ต โกสเต. (2547). *2000 ปีแห่งการประกาศพระวรสาร*. กรุงเทพฯ: สื่อมวลชนคาทอลิก.

วิสันท์ วงษ์แก้ว. (2557). *การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชนคาทอลิกหัวไผ่*. คุยถิ่นนิพนธ์ปรัชญาคุยถิ่นบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. (ม.ป.ป. ก). *รายงานประจำปีของมิสซังกรุงเทพฯและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ตั้งแต่ ค.ศ. 1873 - ค.ศ. 1982 เล่ม 1-4*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.

หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. (ม.ป.ป. ข) *รายงานประจำปีของมิสซังกรุงเทพฯและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ค.ศ. 1904*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.

อนุสรณ์ 50 ปี สุวรรณสมโภชมิสซังจันทบุรี. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.

อนุสรณ์ 60 ปีโรงเรียนประชาสงเคราะห์ อำเภอบ้านทอง จังหวัดชลบุรี 1941-1944. (2544). ม.ป.ท.

อนุสรณ์ศตสมโภช 110 ปี วัด น. ฟิลิปและยากอบ หัวไผ่ 1880-1990. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.

อุษา จันทร. (2560). *ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคาทอลิก วัดนักบุญฟิลิปและยากอบ (หัวไผ่) อำเภอบ้านทอง จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยในคอลัมน์ “กวีกระวาด” และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า
ปี พ.ศ. 2559-2564¹

Power relations in contemporary poetry in the column “Kawee Krawad” in Matichonweekly Online
and Phan Waen Fah Award Poetry, 2016-2021

วรุณญา อัจฉริยบดี²

Warunya Ajchariyabodee

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยคอลัมน์ “กวีกระวาด” และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้าปี พ.ศ. 2559-2564 ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ กวีนิพนธ์ร่วมสมัยคอลัมน์ “กวีกระวาด” จำนวน 36 เรื่อง ซึ่งเผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ (www.matichonweekly.com) และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า จำนวน 78 เรื่อง ผลการวิจัยพบลักษณะคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้แสดงให้เห็นภาพแทนของสังคมการเมืองไทยในด้านต่าง ๆ อาทิ ภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ยังล้าหลัง ภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตยไม่เสรี รวมถึงภาพแทนสังคมที่ยังคงเกิดความเหลื่อมล้ำ

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, กวีนิพนธ์ร่วมสมัย, คอลัมน์ “กวีกระวาด”, กวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า

Abstract

A research article aims to analyze power relations in contemporary poetry in the column “Kawee Krawad”, with a total 36 issues in Matichonweekly Online and Phan Waen Fah Award Poetry, 2016-2021, with a total 78 issues. The results of the research revealed that there were 4 characteristics of power relations: the power relationship between authoritarian state power and democracy, power relations

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องภาพแทนสังคมและการเมืองไทยในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ปี พ.ศ. 2559-2564 ได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยงบประมาณรายได้ 2565 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา E-mail warunya.aj@ssru.ac.th

between good citizens and those who wish to harm the country, and power relations between citizens in urban areas and citizens in rural areas. These power relations represent a representation of Thai political society. A representation of the Thai political society that is still lagging behind Representation of Thai political society called authoritarian democracy and illiberal democracy, as well as representation of a society that still faces inequality.

Keywords: Power relations, Contemporary poetry, Kawee Krawad column, Phan Waen Fah Poetry Award

บทนำ

ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันในสังคม ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางความคิด โดยเฉพาะความหลากหลายทางความคิดด้านสังคมและการเมืองการปกครอง สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเมืองการปกครองที่สำคัญ ๆ อยู่หลายครั้ง เช่น การปฏิรูปทางสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ความรุนแรงทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในปี พ.ศ. 2535 รวมถึงเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ การทำรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ซึ่งให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา และมีมติเลือก พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งถูกยกกร่างขึ้นโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งจากการเลือกตั้งครั้งนี้ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี

ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่ามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานทางด้านวรรณกรรม เนื่องจากกวีเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในสังคม ย่อมสามารถแสดงทัศนะหรือความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองในแต่ละสมัย ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองก็ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เช่นเดียวกัน จะเห็นได้จากการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือที่เรียกว่า ยุคสมัยแห่งอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีนโยบายชาตินิยมเป็นนโยบายสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมสู่

ประชาชน ซึ่งเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ภาษาไทยบางประการ เช่น การสะกดคำ การกำหนดเนื้อหาของการสร้างสรรค์งานเขียน ทำให้นักเขียนบางคนต้องเลิกเขียนงานและประกอบอาชีพอื่น หรือนักเขียนบางคนต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหาของวรรณกรรม เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่าการวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่น่าสนใจสะท้อนและความคิดของคนในสังคม รวมทั้งทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดี คือ กวีนิพนธ์ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (สำนักราชบัณฑิตยสภา, 2560, หน้า 399) ให้อธิบายไว้ว่า กวีนิพนธ์ คือ “รูปแบบต่าง ๆ ของการเรียบเรียงถ้อยคำอย่างมีจังหวะที่มนุษย์ใช้แสดงออกถึงความคิดความเข้าใจอันลึกซึ้งที่เกิดจากจินตนาการ ในเรื่องเกี่ยวกับโลกมนุษย์ และเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับมนุษย์”

จากที่กล่าวข้างต้นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม รูปแบบ และเนื้อหาของกวีนิพนธ์ การอ่านกวีนิพนธ์จึงเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงสภาพสังคม ปรากฏการณ์ทางสังคม และสถานการณ์ทางการเมืองแต่ละยุคสมัยได้ ดังจะเห็นได้จากบทความวิจัยเรื่อง “รัฐประหาร พ.ศ. 2549 กับแนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า” ของ ธงชัย แซ่เจีย (2555) ที่ได้ศึกษากวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 พบว่ากวีนิพนธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวได้นำเสนอแนวคิดประชาธิปไตย 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดการยึดมั่นและยืนหยัดในประชาธิปไตย แนวคิดรัฐประหารที่ทำลายประชาธิปไตย และแนวคิดรัฐประหารที่แสดงถึงความอ่อนแอของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ดังที่ ธงชัย แซ่เจีย (2555, หน้า 41) ได้แสดงให้เห็นแนวคิดทั้ง 3 นี้ว่า

โดยนัยหนึ่งแล้วคือปฏิกิริยาของคนจำนวนหนึ่งที่มีต่อเหตุการณ์รัฐประหารในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยของไทยในช่วงที่ผ่านมา แต่อีกนัยหนึ่งก็เป็นการยืนยันถึงปัญหาของระบอบประชาธิปไตยไทยที่ยังคงมีอยู่จริงหากปัญหาดังกล่าวนี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยก็คงมีอาจเกิดขึ้นได้เป็นแน่

นอกจากงานของ ธงชัย แซ่เจีย ที่ได้นำเสนอให้เห็นปัญหาที่มีต่อการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว บทความวิจัยของ สันติ ทิพนา (2562) เรื่อง “ปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมที่ปรากฏในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561” ผลวิจัยพบว่าบทกวีนำเสนอถึงความรักชาติ หลักการปกครองของประชาธิปไตย ความแตกต่างและอิสระทางความคิด วิธีการแก้ปัญหาประชาธิปไตยและปัญหาสังคม การมีส่วนร่วมในการสร้างประชาธิปไตยและแก้ปัญหาสังคม และภาพการเคารพกติกาของสังคม

จะเห็นว่าบทความวิจัยที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเป็นงานวิจัยที่แสดงให้เห็นแนวคิดทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงของการรัฐประหาร และปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจากรัฐประหาร ดังนั้นงานวิจัยข้างต้นจึงเป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่ากวีนิพนธ์ไม่เพียงเป็นสิ่งที่กวีสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสนองอารมณ์ของกวีเท่านั้น แต่ยังสามารถนำเสนอสภาพสังคมและการเมืองในช่วงเวลานั้น ๆ รวมถึงทัศนะของกวีที่มีต่อสภาพสังคมและการเมืองได้

ทัศนะของกวีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันกวีนิพนธ์เผยแพร่อยู่หลากหลายทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์และในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 โดยเฉพาะกวีนิพนธ์ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ในคอลัมน์ที่ชื่อว่า “กวีกระวาด” เผยแพร่ทางเว็บไซต์ www.matichonweekly.com และกวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ซึ่งเผยแพร่งกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล จะทำให้เห็นทัศนะของกวีที่มีต่อสังคมการเมืองในยุครัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และยุครัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เช่น ทัศนะของกวีที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นกวีนิพนธ์เรื่องแม่น้ำสี่สาย ของอภิชาติ คำดี ในสิ่งที่รออยู่หลังเส้นชัย วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2563

๑ ถ้าไม่หล่อ หลอมคน แต่ต้นน้ำ

ย่อมบอบช้ำ ไม่ว่าบน หนทางไหน

ปฏิบัติ รัฐประหาร รูปการณ์ใด

ก็มีใช่ ทางวิวัฒน์ รัฐสภา....

(อภิชาติ คำดี, 2563, หน้า 229)

ทัศนะจากคำประพันธ์ข้างต้น กวีแสดงให้เห็นว่าแนวทางของการพัฒนาประชาธิปไตย คือ การหล่อหลอมแล้วสร้างความเข้าใจให้ตั้งแต่ “ต้นน้ำ” หากไม่เช่นนั้นการปฏิบัติ รัฐประหาร หรือวิธีการใดก็จะไม่ใช่การพัฒนาตามแนวทางประชาธิปไตย

นอกจากทัศนะข้างต้นแล้ว ทัศนะของกวีที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิ์ในชีวิตของตน ทัศนะที่เกี่ยวกับความเท่าเทียม ทัศนะต่าง ๆ นี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจของประชาชนและอำนาจรัฐ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย

บทความนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์ร่วมสมัย โดยใช้กลุ่มข้อมูลกวีนิพนธ์คอลัมน์ “กวีกระวาด” ที่เผยแพร่ในมติชนออนไลน์สุดสัปดาห์ และกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล

พานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าวินิพนธ์ที่เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ ซึ่งทำหน้าที่สื่อสารมวลชน ขณะที่วินิพนธ์ในรางวัลพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นรางวัลที่จัดขึ้นภายใต้การดูแลของ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร การใช้วินิพนธ์ทั้งสองกลุ่มนี้จะทำให้เห็นทัศนะของกวีที่มาจาก หลากหลายกลุ่มในสังคม นอกจากนี้การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นอกจากจะทำให้เห็นทัศนะของกวี ซึ่งเป็นทัศนะหนึ่งของคนในสังคมแล้ว ยังทำให้เห็นถึงภาพแทนสังคมและการเมืองไทยในวินิพนธ์ได้ อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวินิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564

ขอบเขตของการวิจัย

วินิพนธ์ร่วมสมัยที่นำเสนอในคอลัมน์กวีกระวาด เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ (www.maticchonweekly.com) เลือกศึกษาเฉพาะวินิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง หรือ เนื้อหาที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 รวมจำนวน 36 เรื่อง และวินิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 รวมจำนวน 78 เรื่อง

สมมติฐานการวิจัย

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวินิพนธ์ร่วมสมัยของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 พบคู่ความสัมพันธ์ เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็น ประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้นำไปสู่การสร้างภาพแทนสังคมการเมืองไทย

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเกี่ยวกับอำนาจของฟูโกต์ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์วินิพนธ์ ฟูโกต์ (อาโนนัท กาลูญพันธุ์, 2562, หน้า 108) แสดงให้เห็นว่า

อำนาจไม่มีตัวตน แต่เคลื่อนไหว (Mobile) ไปตามเงื่อนไข ด้วยการทำงานบนพื้นฐานของ ความสัมพันธ์และปฏิบัติการของความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนในระหว่างสนามที่แตกต่างกันทั้ง สถาบันและกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐที่แตกต่างกันของสถาบันที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ หรือว่าสถาบันการศึกษาวิชาการต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐ ด้วยเหตุนี้เอง ทุกสนามของการ ปฏิบัติการจึงล้วนมีอำนาจ

การศึกษาอำนาจตามความคิดของฟูโกต์จะต้องวิพากษ์ให้เห็นว่าการใช้อำนาจนั้นใช้ไปในฐานะอะไร เพื่อให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ อีกทั้งมองว่าอำนาจมีลักษณะพุ่งกระจาย เคลื่อนไหว และลื่นไหลไปมา ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของความสัมพันธ์และปฏิบัติการของความสัมพันธ์นั้น

นอกจากแนวคิดเรื่องอำนาจของฟูโกต์แล้ว การพิจารณารูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในทางรัฐศาสตร์รูปแบบหนึ่งที่จะนำมาปรับใช้กับการวิเคราะห์กวีนิพนธ์

คือแบบที่พิจารณาความสัมพันธ์ซึ่งปรากฏออกมาให้เห็นที่การกำหนดและการตัดสินใจเลือกนโยบายด้านต่าง ๆ แนวทางนี้พิจารณากลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในกระบวนการผลักดันนโยบาย ที่มีจุดมุ่งหมายความต้องการ มีผลประโยชน์ ที่ขัดแย้งกันอยู่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือมีความพอใจในทางเลือกในการดำเนินนโยบายในเรื่องนั้น ๆ แตกต่างกัน การดูว่าใครมีอำนาจในสนามการตัดสินใจ จึงคือการดูที่ผลของการแข่งขันต่อสู้เพื่อนโยบาย การผลักดันและการต่อรองในกระบวนการกำหนดและตัดสินใจ และคนที่มีอำนาจก็คือคนที่ชนะในกระบวนการตัดสินใจได้นโยบายที่ตอบสนองผลประโยชน์ความต้องการของฝ่ายตน

(ศุภมิตร ปิณฑิพนธ์, 2561, ย่อหน้าที่ 11)

จะเห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่จะนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ร่วมสมัยที่น่าเสนอในคอลัมน์กวีกระวาดและวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบใด และนำไปสู่ภาพแทนสังคมการเมืองไทยในลักษณะใด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งหมด 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดทำร้ายบ้านเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร

1. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน

กวีนิพนธ์ร่วมสมัยทั้งในคอลัมน์กวีกระวาดและวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2664 นำเสนอความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ประชาชนมีอำนาจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาปกครองประเทศ แต่ขณะเดียวกันเมื่อมีการเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ก็อาจจะมีอำนาจไม่เท่ากับอำนาจของรัฐ นอกจากนี้อำนาจ

ของประชาชนในการเรียกร้องเสรีภาพกลับถูกมองว่าเป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ในแง่นี้อำนาจรัฐย่อมอยู่เหนืออำนาจของประชาชน นอกจากนี้อำนาจรัฐในช่วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะอำนาจรัฐคณาธิปไตยผนวกรวมกับกลุ่มทุนบางกลุ่มที่พยายามรวบอำนาจและดึงทุกอย่างให้มาอยู่ภายใต้ศูนย์อำนาจเดียว เพื่อให้การบริหารเศรษฐกิจเป็นไปตามที่กลุ่มทุนต้องการ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2564) ลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากวินิพนธ์ในกวีกระวาดเรื่อง “การร่วมนของประชาชน” ของ เดือนวาด พิมวนา

ตราบใดที่ประชาชนยังคงถูกกดขี่
ตราบใดที่เหยื่อธรรมยังคงถูกจับขัง,
ยังถูกกล่าวโทษ
ด้วยเหตุแห่งการแสวงหาเสรีภาพ
ตราบใดที่ความคิดต่างของประชาชน
กลายกลับเป็นความกระด้างกระเดื่อง,
เป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ
ตราบใดที่ประชาชนยังไร้สิทธิ์ ไร้เสียง
ตราบที่กระบอกปืนและกฎหมายถูกใช้ร่วมกัน
ตราบที่ระบบยุติธรรมเลือกที่จะเห็น
เลือกที่จะฟัง เลือกที่จะพูด
ตราบนั้น...
เด็กหนุ่มคนหนึ่งถูกพรากจากครอบครัว
ถูกพรากจากสิทธิเสรีภาพทั้งมวล

.....

(เดือนวาด พิมวนา, 2560)

จากวินิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจของประชาชน โดยอำนาจรัฐกดทับการแสดงออกทางความคิดต่างของประชาชนและถูกมองว่าความคิดต่างนั้น “กระด้างกระเดื่อง” และกลายเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ อีกทั้งอำนาจรัฐถูกนำมาใช้ ลิดรอนสิทธิเสรีภาพการแสดงออกของประชาชน ดังจะเห็นได้จากวรรคที่ว่า “ตราบที่กระบอกปืนและกฎหมายถูกใช้ร่วมกัน” ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เห็นถึงภาพแทนประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม

ดังที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2565, หน้า 33) ได้นิยามแนวคิดประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม (Authoritarian Democracy) ไว้ว่า

เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีระบบการเมืองซึ่งมีการเลือกตั้งผู้แทน แต่ประชาชนกลับไม่มีอำนาจเข้าถึงหรือตรวจสอบรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ในระบอบดังกล่าว ประชาชนจะไม่มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์หรือต่อต้านรัฐบาลได้...นักข่าวและประชาชนที่ไม่คล้อยตามอำนาจของผู้นำรัฐจะถูกข่มขู่ ทำร้ายร่างกาย หรือถูกจับกุมด้วยสาเหตุที่เห็นต่างจากรัฐหรืออาจรุนแรงไปถึงการลอบสังหาร

จึงสรุปได้ว่าระบอบดังกล่าวไม่มีความเป็นประชาธิปไตยในขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยเห็นว่าภาพแทนประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมนี้ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย และนำไปสู่ภาพแทนประชาธิปไตยไม่เสรี ดังจะอธิบายต่อไป

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย

กวีนิพนธ์ร่วมสมัยที่นำเสนอในคอลัมน์กวีกระวาด เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ และกวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 พบลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับการเกิดประชาธิปไตย กวีได้นำเสนอให้เห็นว่าอำนาจรัฐแบบเผด็จการเป็นการปกครองทางการเมืองที่ล่าสมัย เป็นการปกครองแบบยุคเก่า อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการเกิดประชาธิปไตย

เริ่มต้นจากปฏิบัติการทางการเมือง สืบต่อเนื่องจากยุคสมัยเก่า

ข้าราชการชนบจรีตยุคโคโนเสาร์ สองมือยกขึ้นบังเงาแดดตะวัน

.....

คือวิถีผู้ปกครองในโลกเก่า จับปิ่นแล้วยื่นฝ่าเท้าทุกที่

คุมเบ็ดเสร็จ เอ็ดตะโรลั่น ฟังทางนี้ นั่งเก้าอี้เป็นผู้ตีกุมอำนาจรัฐ

เริ่มต้นจากปฏิบัติการทางการเมือง ใช้คบหาใหญ่เขื่องเข้ากำจัด

(เวฬุ เวสารัช, 2559)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นว่ากล่าวถึงการปกครองที่ถูกนิยามว่าเป็นอำนาจแบบเผด็จการ ซึ่งสังเกตได้จากวรรคที่ว่า “จับปิ่นแล้วยื่นฝ่าเท้าทุกที่ คุมเบ็ดเสร็จ...นั่งเก้าอี้เป็นผู้ตีกุมอำนาจรัฐ” เป็นอำนาจสืบต่อจากยุคเก่า แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดจากอำนาจรัฐแบบเผด็จการที่คอยกดทับการแสดงออกอย่างเสรีตามวิถีประชาธิปไตย

เราเขียนคำว่า “ประชาธิปไตย” บนกำแพง
 ตะโกนแข่งกับเสียงกระสุนดังกึกก้อง
 เราบอกโลกว่าฟ้ายังเป็นสีทอง
 เราถูกจองจำให้จำนนอย่างจนใจ
 เราจะเขียนถึงสิ่งใดได้อีกหรือ?
 มือถือสาปากถือศีลข้อใดไว้
 สังคมไร้ประชาธิปไตย
 ไม่มีสถานที่ปลอดภัยให้ความคิดเสรี

(พัฒนา ประภา ชันธุระ, 2559)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์เรื่องกำแพง เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการ ในคำประพันธ์สังเกตได้จากการใช้คำว่า “เสียงกระสุน” หรือคำว่า “จองจำ” เป็นสัญลักษณ์แทนการถูกครอบงำหรือไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเสรี ซึ่งสัมพันธ์กับบรรทัดที่ว่า “สังคมไร้ประชาธิปไตย ไม่มีสถานที่ปลอดภัยให้ความคิดเสรี”

ผู้วิจัยสังเกตว่าหลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร ทำให้มีการใช้อำนาจแบบเผด็จการ ส่งผลให้ประชาชนต้องแสวงหาเสรีภาพตามแนวทางประชาธิปไตย แต่เมื่อประชาชนใช้เสรีภาพของตน เช่น การแสดงความเห็นต่าง กลับเป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้เห็นว่าอำนาจแบบเผด็จการมีอำนาจมากกว่าวิถีประชาธิปไตย ส่งผลให้ความเป็นประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิของพลเมือง หรือการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่เกิดขึ้น และทำให้สังคมแตกแยก ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า

ด้วยเหตุแห่งการแสวงหาเสรีภาพ
 トラบใจที่ความคิดต่างของประชาชน
 กลายกลับเป็นความกระด้างกระเดื่อง,
 เป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ
 トラบที่ประชาชนยังไร้สิทธิ์ ไร้เสียง
 トラบที่กระบอกปืนและกฎหมายถูกใช้ร่วมกัน
 トラบที่ระบบยุติธรรมเลือกที่จะเห็น
 เลือกที่จะฟัง เลือกที่จะพูด
 トラบนั่น...

เด็กหนุ่มคนหนึ่งจึงถูกพรากจากครอบครัว

ถูกพรากจากสิทธิเสรีภาพทั้งหมด

(เดือนวาด พิมวนา, 2560)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องการร่วมนของประชาชน เผยแพร่ในมติชนสุดสัปดาห์ จะเห็นว่าวิ
แสดงให้เห็นว่าประชาชนถูกอำนาจการปกครองแบบเผด็จการเข้าควบคุมจำกัดเสรีภาพ ทำให้ประชาชน
ไร้สิทธิ ไร้เสียง ความคิดต่างของประชาชนกลายเป็นความคิดที่เป็นภัยร้ายต่อความมั่นคงของประเทศ

อำนาจรัฐแบบเผด็จการเหนือการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ขณะเดียวกันประเทศก็ยังคงต้อง
ดำเนินไปตามระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้สัมพันธ์กับ
ประชาธิปไตยในรูปแบบที่เรียกว่าประชาธิปไตยไม่เสรี (Illiberal Democracy) ดังที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ
(2565, หน้า 105) อธิบายว่า “ระบอบประชาธิปไตยแบบไม่เสรีมีความย้อนแย้งในตัวเอง เพราะใช้สิทธิ
สังคมที่ใช้ระบอบที่กล่าวได้ว่าผู้นำรัฐใช้อำนาจทำลายหลักการตรวจสอบถ่วงดุลและกีดกีดกันหลักนิติรัฐ
อย่างร้ายแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อแนวคิดเสรีภาพส่วนบุคคลของพลเมือง กล่าวได้ว่าระบอบแบบนี้เป็นส่วน
หนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีตำหนิ (Defective Democracies)”

นอกจากนี้จะเห็นว่าอำนาจแบบเผด็จการยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ “เนื่องจากรัฐบาล
ประยุทธ์พึ่งระบบราชการในการจัดการมาก ทางรัฐศาสตร์อาจเรียกได้ว่าเป็นสภาพรัฐราชการกลับมาใหม่...
ระบอบประยุทธ์เป็นระบบที่ไว้ใจแค่คนใกล้ชิดให้ทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหาร เราจะเห็นทหารเข้าไปนั่ง
ตำแหน่งสำคัญ ควบคุมกลไกเศรษฐกิจที่สำคัญตั้งแต่รัฐประหารเป็นต้นมา” (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2564)
ดังนั้นไม่เพียงแต่อุปสรรคของการเกิดประชาธิปไตยเท่านั้น เศรษฐกิจไทยก็ไม่พัฒนา ซึ่งทั้งหมดเป็นผลพวง
มาจากการใช้อำนาจรัฐแบบเผด็จการ

3. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับพลเมืองที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง

ในปี พ.ศ. 2558 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และหัวหน้า
คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มอบนโยบายด้านการศึกษา ได้สั่งการให้กระทรวงศึกษาธิการเพิ่ม
หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นหน้าที่พลเมืองที่ควรปฏิบัติ ผสมผสานกับค่านิยม 12
ประการ นิยามของ “พลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตย” หมายถึง “พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้
ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต” (สำนักงาน
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป., หน้า 1) จากนิยามดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้าที่
ได้เสนอให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเป็นพลเมืองที่จะเป็นพละกำลังเมือง และกล่าวถึงหน้าที่ของพลเมืองที่ดี
ดังคำประพันธ์ที่ว่า

พลเมืองคือพละกำลังเมือง	อักขระตัวเขียนข้างฝา
ผ่านสิบหมื่นร้อยพันวันเวลา	ยังอ่านชัดถนัดตาถนัดใจ
.....	
ผ่านสิบหมื่นร้อยพันวันเวลา	ยังอ่านชัดถนัดตาอักขระ
สัจธรรมประทับตราสถานะ	พลเมืองคือพละกำลังเมือง

(นรพัลลภ ประณูทนรพาล, 2559, หน้า 211)

จากคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2559 เรื่องพลเมืองคือพละกำลังเมือง แสดงให้เห็นว่าความเป็นพลเมือง จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการเป็นพลเมืองคือนับเป็นกระบวนการหนึ่งในประชาธิปไตย

เรามีอาจเลือกเกิดมาเลิศหรู
แต่เลือกอยู่เพื่อทำกรรมดีได้
พลเมืองยุคประชาธิปไตย
ตอบแทนคุณแผ่นดินไทยไม่ยากเลย

(ไพรินทร์ พันธวงศ์, 2559, หน้า 220)

จากคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2559 เรื่องตอบแทนคุณแผ่นดินไทยไม่ยากเลย ของ ไพรินทร์ พันธวงศ์ กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าถึงหน้าที่พลเมืองยุคประชาธิปไตย คือการตอบแทนคุณแผ่นดิน

พลเมืองในมุมมองโลกของหนู	เคารพรัฐธรรมนูญเป็นหลักใหญ่
มีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย	เป็นกำลังสร้างสรรค์ไทยก้าวไกลดี

(กิตติ อัมพรมหา, 2559, หน้า 223)

จากคำประพันธ์ข้างต้นปรากฏในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2559 เรื่องในมุมมองโลกของหนู ของ กิตติ อัมพรมหา กล่าวถึงความเป็นพลเมือง จะต้องเคารพยึดหลักรัฐธรรมนูญ มีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเมื่อมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ดีดังกล่าวจะช่วยเป็นกำลังของประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้

จากคำประพันธ์ในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า กวีได้กล่าวถึงลักษณะของพลเมือง ซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าจากนโยบายดังกล่าว ทำให้กวีเลือกนำเสนอถึงหน้าที่พลเมือง ขณะเดียวกัน

กวีก็ได้นำเสนอให้เห็นหน้าที่พลเมืองที่ควรปฏิบัติจนเป็นพลเมืองที่ดีก็ย่อมมีอำนาจเหนือคนทุจริตที่คิดทำลายประเทศชาติ กำลังของพลเมืองที่ดีจะสามารถรักษาชาติและประเทศไว้ได้ ดังตัวอย่าง คำประพันธ์ที่ว่า

ด้วยกำลังของพลเมืองดี
ไม่ดูค้าย และร่วมมีพลังหวัง
ไม่ยอมแพ้คนชั่วที่น่าชัง
และคนทุจริตตั้งแต่ทำลาย
ที่กัดกร่อนทำลายประเทศชาติ
ที่ก่อความพินาศความฉิบหาย
ที่ฉ้อฉลใช้เล่ห์เพทุบาย
ที่ทำร้ายมวลมหาประชาชน
พลเมืองดีต้องลุกขึ้นยืนหยัดกล้า
ร่วมรักษากันเมืองไว้ให้เป็นผล
เพื่อลูกหลานรุ่นต่อไปได้เดิมตน
ได้เป็นพลเมืองดี ของแผ่นดิน

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2559)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นว่าแบ่งแยกพลเมืองออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พลเมืองที่ดีกับพลเมืองที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน หากพลเมืองดีรวมกำลังกันยืนหยัดกล้าที่จะต่อสู้กับคนที่คิดทำร้ายบ้านเมือง ก็จะสามารถรักษากันเมืองไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป การกระทำความกล้าจนนับได้ว่าเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย จากที่กล่าวมานั้นเป็นการแสดงถึงคุณสมบัติเชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง น่าสังเกตว่ากวีได้แสดงลักษณะที่พลเมืองดีควรปฏิบัติในศีลธรรม รวมถึงผลของการเป็นพลเมืองดีที่ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อตนเองและลูกหลานเท่านั้น ยังส่งผลดีต่อประเทศชาติบ้านเมือง โดยนัยนี้พลเมืองดีจึงเป็นผู้ที่ผลักดันพลเมืองที่เป็นฝ่ายตรงข้ามออกจากการเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้นับเป็นคู่ความสัมพันธ์เชิงอุดมการณ์ของ “การเป็นพลเมืองดี” ในการเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย

จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้นำไปสู่ภาพแทนสังคมการเมืองไทยแบบประชาธิปไตยจะพัฒนาได้ด้วยพลเมืองของประเทศ หน้าที่ของพลเมืองถูกผนวกเข้ากับความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศ

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร

พื้นที่เมืองในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอใช้คำอธิบายของเวิร์ทที่ได้อธิบายว่า “เมืองไม่ได้เป็นเพียงแค่พื้นที่ที่อยู่แน่น เป็นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ หากแต่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนที่ดำรงอาศัยอยู่อย่างซับซ้อน เป็นพื้นที่ที่มีบทบาทหล่อหลอมพฤติกรรมและนิสัยของคนเมือง สามารถควบคุมและกระตุ้นวิถีคิดของคน” (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559, หน้า 23) ส่วน “พื้นที่ทุรกันดาร” ที่ผู้วิจัยเลือกใช้นั้น โดยที่ไม่ใช้คำว่า “พื้นที่ชนบท” เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าคำว่า “ทุรกันดาร” มีนัยของการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก เป็นพื้นที่ที่ขาดการพัฒนา และห่างไกลจากความเจริญ

กวีได้นำเสนอให้เห็นว่าการแสดงออกถึงประชาธิปไตย การใช้สิทธิหน้าที่ และความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยมักจะเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองมากกว่าพื้นที่ทุรกันดาร ในส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร พลเมืองในพื้นที่เมืองเป็นศูนย์กลางของอำนาจในระบอบประชาธิปไตย ขณะที่พลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารถูกมองข้ามหรือถูกผลักออกให้มีความเป็นอื่น ซึ่งแสดงถึงภาพแทนสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทำให้พลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารขาดความเป็น “พลเมือง” ของไทยในระบอบประชาธิปไตย และขาดพื้นที่ในการแสดงออกตามระบอบประชาธิปไตย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เพราะตัวหนูอยู่ไกลจากใจกลาง	สิ้นหนทางจะให้ใครดูแล
แม้เนื้อฝ้ายยังรอบริจา	ชุดสาทสาทใส่อยู่จนดูแย่
ความใฝ่ฝันเด็กน้อยถูกลอยแพ	หมดสิ้นแม้จะคิดสิทธิ์เสรี
หนูอยากรู้ว่าประชาธิปไตย	หนูจะมีสิทธิ์ใช้บ้างไหมพี่
หนูจะทำอย่างไรให้หนูมี	ให้เหมือนที่พี่ใช้ได้ชื่นชม
ขอพี่แบ่งประชาธิปไตยให้หนูหน่อย	ให้เด็กคอยได้ใช้คล้ายชื่นชม
หนูอยากเป็นพลเมืองไทยในสังคม	เป็นตามเจตนารมณ์สั่งสมมา
หนูขอจบเนื้อความตามจดหมาย	ที่บรรยายความมุ่งมาดปรารถนา
	ขอพี่พี่โปรดช่วยด้วยเมตตา
	ลงชื่อว่า “เด็กคอย” ร้อยรำพัน
จดหมายน้อยเปิดฉนั้นถูกนำส่ง	เด็กยังคงคอยหวังอย่างใฝ่ฝัน
หวังให้คนเห็นค่าความสำคัญ	หวังสักวันประชาธิปไตยได้ใช้จริง

(อนนท์ ประสงค์มณี, 2564, หน้า 230-231)

คำประพันธ์ข้างต้นจากกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2564 เรื่อง “จดหมายเปิดฉนั้น” กวีได้เล่าถึงเด็กน้อยที่อาศัยอยู่บนคอย จะเห็นได้จากการใช้คำว่า “เด็กคอย” ซึ่งเป็นเด็กในชนเผ่าชาวปามีเชื้อชาติ

ไทยได้เขียนจดหมายขึ้นหนึ่งฉบับ ในเนื้อความได้แสดงให้เห็นว่าการอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญทำให้ต้องดิ้นรนให้ได้มาในสิ่งที่คนเมืองมี ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม รวมถึงการได้ใช้สิทธิของความเป็นพลเมืองไทย จดหมายฉบับนี้จึงเป็นการเรียกร้องให้คนในสังคมเห็นค่าความฝัน และหวังสักวันจะได้ใช้ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารนี้แสดงให้เห็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เลื่อมล้ำที่ไม่เพียงเกิดความเหลื่อมล้ำในแง่ของชีวิตความเป็นอยู่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเหลื่อมล้ำของความเป็นพลเมือง และการได้ใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตยด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากรณีวินัยคอลลัมน์กวีกระวาด และกรณีวินัยร่างวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2559-2564 ปรากฏคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ 4 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับคนที่คิดทำร้ายบ้านเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดาร ทำให้เห็นถึงภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ยังล้าหลัง โดยเฉพาะความเป็นประชาธิปไตยที่ยังไม่พัฒนา ประชาชนยังคงแสวงหาความเป็นประชาธิปไตย แม้จะกล่าวว่าการปกครองของประเทศจะมีความเป็น “ประชาธิปไตย” แต่คู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐแบบเผด็จการกับความเป็นประชาธิปไตยแสดงถึงการลดทอนอำนาจการแสดงออกอย่างเสรีของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง ทำให้เกิดเป็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตยไม่เสรี อาจกล่าวได้ว่าการเมืองการปกครองของไทยยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ดังนั้นการนำเสนอทัศนะผ่านกรณีวินัยทั้งกรณีวินัยคอลลัมน์กวีกระวาด และกรณีวินัยร่างวัลพานแว่นฟ้า จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้กวีแสดงออกได้อย่างเสรีตามระบอบประชาธิปไตยที่กลับสะท้อนให้เห็นความไม่เสรี

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งผู้วิจัยพบว่าคู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองดีกับพลเมืองที่คิดร้ายต่อบ้านเมือง แสดงให้เห็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ให้ความสำคัญของความเป็นพลเมือง หรือ “หน้าที่พลเมือง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีวินัยร่างวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าที่ทำให้เห็นว่าพลเมืองที่ดีจะมีส่วนที่ทำให้ประชาธิปไตยของประเทศพัฒนา อีกทั้งถูกผนวกกับความคิดเรื่องของการรักษาดีบ้านเมือง ข้อสังเกตนี้ผู้วิจัยเห็นว่าสัมพันธ์กับงานวิจัยเรื่อง “เรื่องสั้นการเมืองร่างวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560 :

หน้าที่พลเมือง หน้าที่เรื่องสันการเมือง” ของ นันทวัลย์ ศุภธาระสถิตย์ (2561, หน้า 145) ที่ได้นำเสนอให้เห็นว่า

“การเมือง” ของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าจึงไม่ใช่ภาพแทนการเมืองการปกครองของไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมการเมืองทั่วไป แต่ยังเป็นการเมืองของการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐสู่ประชาชน และเป็นการสร้างและฉวยใช้ประโยชน์จากระบบกรรมและรางวัลวรรณกรรมอย่างตระหนักรู้ กล่าวคือ รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของวรรณกรรมการเมืองในฐานะพื้นที่แห่งการผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมือง และพื้นที่ระบายออกของสังคม การรู้และเข้าใจบทบาทของวรรณกรรมเมืองทำให้รัฐกำหนดกรอบเนื้อหา “หน้าที่พลเมือง” เพื่อให้ทั้งนักเขียน นักอ่าน ตลอดจนกรรมการผู้คัดเลือกเรื่องสั้นใช้เป็นเกณฑ์ในการเขียน การอ่าน และการพิจารณาตัดสินรางวัล แต่ขณะเดียวกันรัฐก็เรียนรู้ที่จะผ่อนปรนกับกรอบเนื้อหาที่กำหนดขึ้น โดยเปิดโอกาสให้เกิดการวิจารณ์การทำงานของรัฐ...

จากคำอธิบายข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ารัฐเลือกใช้อำนาจการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐนอกจากเรื่องสั้นแล้ว กวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็สัมพันธ์กับภาพแทนการเมืองการปกครองไทยที่เป็นประชาธิปไตยไม่เสรี กล่าวคือไม่เสรีในการเลือกนำเสนอเนื้อหาในกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง

นอกจากนี้คู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพลเมืองในพื้นที่เมืองกับพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารทำให้เห็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในที่นี้ไม่เพียงแต่เป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมเท่านั้น กวีได้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวนำไปสู่ภาพของพลเมืองในพื้นที่ทุรกันดารที่ไม่อาจได้รับความเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ พลเมืองเหล่านี้ไม่อาจเข้าถึงสิทธิเสรีภาพที่พลเมืองคนหนึ่งในระดับประชาธิปไตยจะได้รับอย่างเท่าเทียม หากมองในอีกแง่หนึ่งความเหลื่อมล้ำหรือไม่เท่าเทียมกันในสังคมทำให้กวีเลือกนำเสนอภาพสังคมแห่งความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นภาพสังคมที่กวีต้องการให้เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า

วาด“คนไทย”เป็น“คนไทย เท่าเทียมกัน	ไม่แบ่ง“ชน”แบ่ง“ชั้น”อัน“เหยียดหยาม”
“แตกต่าง”ไม่“แตกแยก”แตกเป็น“ความ”	เปลี่ยน“สงคราม”เป็น“สงครามหิ”ต่อ“สังคม”
.....	
วาด“คนไทย” “สังคมไทย” “ประเทศไทย” มี “ประชาธิปไตย”ที่ดั่งมัน	
ระบาย“สี”ให้เป็น“สี” “สีเขียว” กัน	แล้วใส่“กรอบ”เก็บ“ความฝัน”ใน“วันนี้”

(ตะวัน กองม่วง, 2559, หน้า 217)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง “ความสุขสืเทา” ในกวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า สิ่งที่อยู่หลังเส้นชัย ประจำปี 2559 กวีแสดงให้เห็นภาพสังคมที่มีความเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้น แม้จะแตกต่างแต่ไม่แตกแยก หากภาพสังคมที่กวีต้องการเกิดขึ้นก็จะเกิดสังคมประชาธิปไตยได้

จากการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกวีนิพนธ์คอลัมน์กวีกระวาด และกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2559-2564 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าภาพแทนสังคมการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2559-2564 ซึ่งเป็นช่วงหลังการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และการปกครองของรัฐบาลที่มีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่ายังคงเป็นภาพแทนสังคมการเมืองไทยที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ จะเห็นได้จากทัศนะของกวีที่สื่อผ่านกวีนิพนธ์ที่ถ่ายทอดให้เห็นว่าประชาชนไม่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์การทำงานของรัฐบาลได้ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในฐานะพลเมืองพึงทำได้ การเมืองการปกครองที่เต็มไปด้วยการใช้อำนาจรัฐมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับอำนาจของประชาชน ดังนั้นในแง่หนึ่งกวีนิพนธ์ร่วมสมัยจึงไม่เพียงแต่เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากทัศนะของกวีเท่านั้น แต่ยังสามารถฉายภาพความเป็นมาเป็นไปของสังคมการเมืองไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าประชาธิปไตยของสังคมไทยยังคงหยุดนิ่ง และไม่อาจทราบได้ว่าจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่การมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเมื่อใด

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ อัมพรมหา. (2559). ในมุมมองของหนู. ใน *สงบงในคงว วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ธงชัย แซ่เจีย. (2555). รัฐประหาร พ.ศ. 2549 กับแนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า. *วรรณวิทัศน์*, 12, 28-42.
- นรพลลภ ประณูทนรพาล. (2559). พลเมืองคือพละกำลังเมือง. ใน *สงบงในคงว วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์. (2561). เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560 : หน้าที่พลเมืองหน้าที่เรื่องสั้นการเมือง. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 40(2), 123-148.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2559). ประเทศไม่ได้อยู่ได้ เพราะประชาธิปไตย ใน *คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์*. สืบค้นจาก <https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2565). *ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- เดือนวาด พิมวนา. (2560, กันยายน 18). การร่วลงหล่นของประชาชน. ใน *คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์*. สืบค้นจาก <https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>

ตะวัน กองม่วง. (2559). ความสุขสี่เทา. ใน สงบงในดง วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559.

กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม).

กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.

พิณประภา ชันธุช. (2559, กรกฎาคม 29). กำแพง. ใน คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์. สืบค้นจาก

<https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>

ไพรินทร์ พันธวงศ์. (2559). ตอบแทนคุณแผ่นดินไทยไม่ยากเลย. ใน สงบงในดง วรณกรรมรางวัล

พานแว่นฟ้า ประจำปี 2559. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ยกเลิกประหวัดวรรณกรรม รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 57. (2565). ค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2565, จาก

<https://prachatai.com/journal/2014/07/54357>

เล่าเรื่องรางวัลพานแว่นฟ้า. (2565). ค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2565, จาก

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_news.php?nid=84901

เวฬุ เสงสาริช. (2559มกราคม29). เปิดศึกหัวเมือง. ใน คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์. สืบค้นจาก

<https://www.matichonweekly.com/magazine-column/poem/>

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2561, สิงหาคม 16). ฝีกอ่านความหมายมาใช้เปิดประเด็น. ใน *The 101.World*. สืบค้นจาก

<https://www.the101.world/read-to-argue-and-power-relations/>

สันติ ทิพนว. (2562). ปราบกฏการณ์ทางการเมืองและสังคมที่ปรากฏในบทกวีรางวัล พานแว่นฟ้า ประจำปี

2561. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 10(1), 120-139.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (ม.ป.ป.). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. ม.ป.ท.: ผู้แต่ง.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). อ่านเมือง เรื่องคนกรุง: วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และภาพแทนของพื้นที่.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์.

อนนท์ ประสงค์มณี. (2564). จดหมายเปิดผนึก ใน *มือเย็น วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2564*.

กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2564). หากไม่มีรถถึงวันนั้น ฉันก็คงไม่มีวันนี้? มองย้อน 7 ปี รัฐประหารเปลี่ยน

เมืองไทยอย่างไร. ใน *The 101.World*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/7-years-of-prayuth-regime/>

อภิชาติ คำดี. (2563). แม่น้ำสี่สาย ใน *สิ่งที่รออยู่หลังเส้นชัย วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2563*.

กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อภิชาติ สถิตนิรามัย. (2564). หากไม่มีรถถึงวันนั้น ฉันก็คงไม่มีวันนี้? มองย้อน 7 ปี รัฐประหารเปลี่ยนเมืองไทยอย่างไร. ใน *The 101.World*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/7-years-of-prayuth-regime/>

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

**Mediation oder Sprachmittlung? Zum revidierten Begriff der Mediation im Begleitband des
Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen und den Konsequenzen für
Lehrmaterialien und Prüfungen**

**“Mediation” or “Sprachmittlung”? On the revised concept of mediation in the Companion Volume
of the Common European Framework of Reference for Languages and the consequences for
teaching materials and examinations**

Jan Stevener¹

Abstract

Mit der Aufwertung der Mediation im 2020 erschienenen Begleitband des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen (Europarat, 2020) durch 19 neu entwickelte Skalen verbinden sich theoretische Fragestellungen, die im vorliegenden Beitrag geklärt werden. Zum einen ist festzustellen, dass es erhebliche inhaltliche Unterschiede zwischen „Sprachmittlung“ (engl. „mediation“), wie sie im GER 2001 und in der folgenden Fachdiskussion in Deutschland präzisiert wurde, und dem 2020 im Begleitband als „Mediation“ übersetzten Konstrukt gibt. Mediation ist deutlich weiter gefasst und beinhaltet Mittlung nicht nur von Texten, sondern auch von Kommunikation, Konzepten und Strategien. Zum anderen sollen nach Klärung der Unterschiede Konsequenzen für die Erstellung von fremdsprachlichen Unterrichtsaufgaben und Prüfungen diskutiert.

Schlüsselwörter: Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen, Begleitband, Deutsch als Fremdsprache, Leistungsmessung, Kompetenzen.

Abstract

The upgrading of mediation in the companion volume of the Common European Framework of Reference (CEFR), published in German in 2020 (Europarat, 2020), through 19 newly developed scales is linked to theoretical questions that are clarified in this article. It should be noted that there are significant differences in content between "Sprachmittlung" (mediation), as specified in the German edition of the CEFR 2001 and in the following discussion among experts in Germany, and the construct now translated

¹Assistant Lecturer, Humanities and Language Division, Mahidol University International College (MUIC). E-mail: jan.ste@mahidol.edu

as "Mediation" in the German edition of the Companion Volume from 2020. Mediation is much broader and includes mediation not only of texts, but also of communication, concepts and strategies. After the differences have been clarified, the consequences for the preparation of foreign language teaching tasks and examinations will be discussed.

Keywords: Common European Framework of Reference for Languages, Companion Volume, German as a Foreign Language, Evaluation and Testing, Competence.

1. Einleitung

Mit dem Erscheinen des Begleitbandes zum Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmen für Sprachen, zuerst online in einer vorläufigen englischen Fassung 2018, die den Zusatz „Companion Volume with New Descriptors“ (Council of Europe, 2018) trägt und 2020 als benutzerfreundlich überarbeitete Printversion (Council of Europe, 2020) (im folgenden CV) veröffentlicht wurde, wurde der Gemeinsame Europäische Referenzrahmen für Sprachen (Europarat, 2001) (im folgenden GER) um eine Vielzahl neuer Skalen und Deskriptoren erweitert. Die deutsche Übersetzung des Begleitbandes (im folgenden BB) erschien im Mai 2020 (Europarat, 2020). Die 54 Skalen des GER werden im BB auf 80 Skalen erweitert. Ein Schwerpunkt der Erweiterungen betrifft dabei die Skalierung der Mediation, die in der deutschen Fassung mit Sprachmittlung übersetzt wird, denn Mediation wird neben Produktion, Rezeption und Interaktion der exponierte Status eines Kommunikationsmodus zugewiesen. Daher finden sich 19 neue Skalen für Mediation und weitere 5 Skalen für Mediationsstrategien. Wisniewski, Tschirner & Bärenfänger (2019) und Wisniewski (2019) bieten eine Zusammenfassung der Ergänzungen und Änderungen, die des Weiteren auch die Streichung des Begriffs „Muttersprachler“, die Skalierung eines Niveaus unterhalb A1, Skalierung von Gebärdensprache, Online- Kommunikation etc. beinhalten.

Das Konzept der Mediation findet sich bereits im GER von 2001, jedoch wurde das Konzept nur sehr knapp umrissen und bleibt in wesentlichen Punkten unklar (Hartwich, 2020, S. 36). Der GER bildet jedoch in vielen europäischen Ländern die Grundlage für Curricula-Entwicklung und Lehrpläne im Fremdsprachenunterricht, und so wurden in allen deutschen Bundesländern Deskriptoren für die Entwicklung der „Sprachmittlung“ als fünfte bzw. sechste Fertigkeit entwickelt (vgl. Reimann, 2016 und 2019). Diese Umsetzung wurde von einer kontroversen Diskussion begleitet, u.a. weil das englische „mediation“ und das deutsche „Mediation“ unterschiedliche Dinge bezeichnen. In der Fachdiskussion hat sich überwiegend die Bezeichnung „Sprachmittlung“ durchgesetzt, die auch in der deutschen Fassung des GER verwendet wird. Jedoch findet sich schon bei Königs (2013, S. 16) die Feststellung, „Mediation und

Sprachmittlung sind ebenso zu unterscheiden wie Sprachmittlung und Übersetzen“, und Kolb (2016, S. 12) bemerkt, dass sich in Lehrplänen und bildungsadministrativen Dokumenten eine Vielzahl von Begriffen findet, die Sprachmittlung meinen, u.a. Mediation (deutsch), mediation (englisch), sinngemäßes Übertragen, Zusammenfassen, Paraphrasieren, Sprachmitteilung, Sprachmediation, Übersetzen und Dolmetschen. Darüber hinaus werde Mediation auch in spezifischen Situationen unterschiedlich definiert, z.B. im fachsprachlichen Kontext oder in interkultureller Kommunikation. Problematisch sei ebenfalls, dass die Übersetzung im GER als Sprachmittlung schon durch die Übersetzungswissenschaft belegt ist, die Sprachmittlung als Oberbegriff für Übersetzen und Dolmetschen etabliert habe. Mit dem CV/BB erfährt diese Diskussion neue Impulse, und die Präzisierung des Konzeptes der Mediation muss kritisch diskutiert werden. Im BB wird nun nicht mehr von Sprachmittlung, sondern von Mediation gesprochen, und erste Reaktionen fielen kritisch aus, z.B. durch Caspari auf der Tagung des Forschungsverbundes Educational Linguistics am 8. November 2019 an der Justus-Liebig-Universität Gießen zum Thema „Das CEFR Companion Volume: Neue Konzepte, Kompetenzen, Skalen?“ (nach Hartwich, 2020, S. 37) oder durch Reimann (2019). Im Folgenden diskutiere ich daher die begrifflichen Unschärfen und ihre Gründe im Konzept der Sprachmittlung und Mediation unter Einbeziehung des Forschungsstandes, um anschließend Möglichkeiten für den Einsatz im Fremdsprachenunterricht in Unterrichts- und Prüfungsaufgaben kritisch zu diskutieren.²

2. Sprachmittlung

In Deutschland wurde die Sprachmittlung bereits 2003 als fünfte Fertigkeit in die Bildungsstandards für den mittleren Bildungsabschluss aufgenommen. Damit wurde zwar einerseits dem GER entsprochen, andererseits setzte man sich bewusst vom GER ab, denn Sprachmittlung wurde auf einer Ebene mit den traditionellen Fertigkeiten Sprechen, Hören, Lesen und Schreiben angesetzt und nicht wie im GER als einer von 4 Modi kommunikativer Sprachaktivitäten definiert. Allerdings stellen z.B. Rössler (2008, S. 40), Caspari & Schinschke (2012, S. 40f), Pfeiffer (2013, S. 47f) und Kolb (2016, S. 106) fest, dass es sich bei Sprachmittlung nicht um eine Fertigkeit, sondern vielmehr um eine komplexe Kompetenz handelt. Stevener (2021, S. 55) weist darauf hin, dass es sich bei Kompetenzen um theoretische Konstrukte handelt, bei denen genau beschrieben sein muss, welche Merkmale einer Kompetenz als beobachtbares und damit messbares Verhalten zugeschrieben werden. Erst mit einer präzisen Beschreibung des

² Im folgenden wird CV/BB bei identischen Inhalten verwendet. Spezifika der deutschen Übersetzung werden als BB gekennzeichnet, bei allgemeinen Inhalten wird der *Companion Volume* zitiert.

Konstrukts „Sprachmittlung“ können etwa sinnvolle Lernaktivitäten entwickelt und Kompetenzen getestet werden. Die im GER 2001 vorgestellten rudimentären Aussagen ohne Skalen für die einzelnen Kompetenzniveaus konnten eine Präzisierung nicht leisten, doch mit der Aufnahme in die Bildungsstandards entwickelte sich eine notwendige Fachdiskussion um die theoretische und empirische Präzisierung der Sprachmittlung. Katelhön & Nied Curcio (2012) und Reimann & Rössler (2013) leisteten essenzielle Beiträge bei der Beschreibung des Konzeptes der Sprachmittlung. Teilweise geschah diese Präzisierung durch Kontrastierung mit dem ursprünglichen Begriff aus der Übersetzungswissenschaft, der als Bezugspunkt durchaus relevant ist. Kolb (2016, S. 27) weist u.a. auf Bezüge zu Positionen der funktionalen Translationswissenschaft hin, während andere Arbeiten je nach Blickwinkel unterschiedliche Abgrenzungen zur Übersetzung finden (Weissman, 2012; Katelhön 2015). Die Handreichungen verschiedener Bundesländer schließlich sehen Sprachmittlung ebenfalls in Abgrenzung zu Übersetzung (u.a. ISB, 2005 und 2010; HIBB 2010); ein umfassender Überblick findet sich bei Veia (2011, S. 22-27). Kritisch ist anzumerken, dass es sehr unterschiedliche Definitionen von Übersetzung und historische Begriffswandlungen gibt. Mit der „pragmatischen Wende“ orientierte sich auch die Übersetzungswissenschaft um, und Übersetzung wurde in der Skopostheorie als sprachliche Handlung und Produkt interpretiert: „Nach der Skopostheorie wird ein Translat nicht nur als (mehr oder minder von einer gegebenen Situation losgelöstes, „eigenständiges“) sprachliches Phänomen betrachtet, sondern als kommunikatives Handlungselement in Situation.“ (Vermeer, 1990, S. 31)

Der GER trennt zwischen mündlicher und schriftlicher Sprachmittlung, verwendet jedoch die Begriffe Dolmetschen und Übersetzen in recht weiter Auslegung zur Beschreibung. Mündliche Sprachmittlung umfasst so Simultan-Dolmetschen (Konferenzen, Besprechungen, Reden usw.), Konsekutiv-Dolmetschen (Begrüßungsansprachen, Führungen usw.), informelles Dolmetschen (für ausländische Besucher im eigenen Land, für Muttersprachler im Ausland, in sozialen und in Dienstleistungssituationen, für Freunde, Familienangehörige, Kunden, ausländische Besucher usw.) von Schildern, Speisekarten, Anschlägen usw., während schriftliche Sprachmittlung genaue Übersetzung (z.B. von Verträgen, juristischen und wissenschaftlichen Texten usw.), literarische Übersetzung (Romane, Dramen, Gedichte, Libretti usw.), Zusammenfassung der wesentlichsten Punkte (Zeitung- und Zeitschriftenartikel usw.) in der L2 oder zwischen L1 und L2 umfasst (Europarat 2001, S. 89). Insbesondere die Beschreibung der schriftlichen Sprachmittlung als genaue Übersetzung kann Befürchtungen wecken, dass damit eine Rückkehr zur Grammatik-Übersetzungsmethode gemeint ist. Der GER folgt jedoch eindeutig dem kommunikativem und handlungsorientiertem (teilweise interkulturellem) Ansatz (vgl. Weissmann, 2012; Stevener, 2021)

und so müssen die Begriffe Übersetzung und Dolmetschen in den Kontext sprachlichen Handelns eingebettet werden. Darüber hinaus muss Sprachmittlung nach dem GER auch vom professionellen Sprachmitteln abgegrenzt werden, bei der „near nativeness“ in der Zielsprache erwartet wird und daher kaum auf den unter C2 liegenden Niveaustufen erwartet werden kann. Nach dem GER kann jedoch auch eine Person mit geringen Kenntnissen in der Fremdsprache sprachlich mitteln, wenn sie zwischen Personen ohne gemeinsame Sprache mittelnd aktiv wird (Europarat 2001, S. 90).

Mit *Profile Deutsch* (Glaboniat, Müller, Rusch, Schmitz & Wertenschlag, 2013) lagen mit der Erstauflage ab 2002 auch Skalierungen vor, die sich aus dem GER herleiteten. Auch hier wird zwischen schriftlichen und mündlichen Sprachmitteln unterschieden, wobei Sprachmittlung innerhalb einer Sprache oder zwischen zwei Sprachen stattfinden kann (ebd., S. 59). Die Kann-Beschreibungen wurden für alle Niveaustufen formuliert, allerdings erfolgt schriftliche Sprachmittlung erst ab dem Niveau B1, während mündliche Sprachmittlung ab A1 erfolgen kann.

Dort werden *globale* Beschreibungen für die schriftliche Sprachmittlung auf dem Niveau B1 wie z.B. „Kann aus mündlichen Texten einer anderen Sprache zu Themen von persönlichem oder aktuellem Interesse wichtige Aussagen mit einfachen Formulierungen in Stichworten für Deutschsprachige auf Deutsch notieren“ (ebd., S. 150) formuliert, für die mündliche Sprachmittlung auf A1 wird z.B. „Kann aus kurzen deutschsprachigen mündlichen Äußerungen wichtige Informationen, die auf Namen oder Zahlen basieren, anderen Personen in der gemeinsamen Sprache weitergeben“ (ebd., S. 114) formuliert und konkretisiert: „Kann in einem Restaurant eine einfache Bemerkung des deutschsprachigen Kellners (z.B. „Mit oder ohne Eis?“) einer Kollegin in der gemeinsamen Sprache weitergeben“ (ebd., S. 83). Bei Kolb (2016, S. 184f.) findet sich eine kritische Auseinandersetzung mit den Kann-Beschreibungen in *Profile Deutsch*. Progression zwischen den Niveaustufen wird nach Kolb (ebd., S. 184f.) über die Kategorien Länge (kurz, länger), Struktur und Komplexität (einfach, komplexer), Realisierung und Thema des Ausgangstextes (vertraut, von persönlichem Interesse, aus Ihrem Fachgebiet), Umfang und Art der Informationen im Zieltext (Hauptpunkte, einzelne Aussagen, erklärend) und Hilfsangebote (mit Wörterbuch, Hilfe der Gesprächspartner beim Formulieren) abgebildet.

Nach Kolb (ebd., S. 184) verdeckt die Vielzahl von Adjektiven und Substantiven jedoch die Beschränkungen dieses Ansatzes, da der Blick auf die konkrete Situation und den Lerner fehlt. Ohne Kenntnis des Lerners kann z.B. unklar sein, was von persönlichem Interesse ist, ein kurzer Text ist nicht immer einfacher als ein langer, und was erklärend oder verständlich ist, entscheidet erst der Adressat in der konkreten Situation.

Reimann (2015, S. 75-97) hingegen erweitert den Blickwinkel, indem er als zentrale Kriterien von Sprachmittlungsaktivitäten die sprachliche Leistung, die kognitive Leistung als Auswahl von relevanten Informationen (und eventuell notwendiger Ergänzungen) sowie die interkulturelle Leistung und die interaktionale Leistung (als Situations- und Adressatenbezug) bestimmt. Des Weiteren beschreibt Reimann (ebd., S. 67f.) eine Typologie von 9 Sprachmittlungsaktivitäten, die Variationen von mündlichen und schriftlichen Ausgangs- oder Zieltexten zwischen 2 Sprachen enthalten, deren Operationen jedoch entweder als Zusammenfassung (4 Operationen), Paraphrase (3 Operationen) oder als informelles Dolmetschen (1 Operation) gefasst werden. Der Zieltext ist aus der jeweils anderen Sprache. Dieses Konzept bezeichnet Reimann (2019, S. 176) als „Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht, wie es sich derzeit in Deutschland etabliert hat“. Die äquivalente oder formelle Übersetzung sowie das Sprachmitteln in der gleichen Sprache sind in diesem Konstrukt des fremdsprachlichen Sprachmittels nicht enthalten. Mit Reimann und Rössler (2013, S. 11) lässt sich feststellen, dass im deutschen Konstrukt der Sprachmittlung die vom GER formulierten Aktivitäten Dolmetschen und Übersetzen schon seit längerem sehr eng gefasst werden:

„Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht wird derzeit als informelle, alltägliche und nichtprofessionelle Aktivität in mündlichen und schriftlichen Kommunikationssituationen verstanden, in denen eine sinngemäße interlinguale Vermittlung von Inhalten einer Ausgangssprache in eine Zielsprache und gegebenenfalls viceversa notwendig wird. Damit werden das professionelle Dolmetschen und das textsortenadäquate und literarische Übersetzen [...], die noch im GER als Spielarten der Sprachmittlung genannt werden, als Zielkompetenzen bzw. Übungsformen im Fremdsprachenunterricht an den Rand gedrängt oder ganz ausgeschlossen.“

Beachtenswert ist, dass Sprachmittlung in der deutschen Fachdiskussion vor allem als interlinguale Mittlung zwischen 2 Sprachen verstanden wird, und nicht auch intralingual wie im GER. Ergänzend kann angemerkt werden, dass Übersetzen und Dolmetschen weiter dadurch marginalisiert wurden, dass auch in deutschen Lehrbüchern schon sehr lange dem Ideal der Einsprachigkeit gefolgt wird. Die Frage, inwieweit die Einsprachigkeit aufgegeben werden muss, hängt damit zusammen, wie Sprachmittlung definiert wird. Mit dem Erscheinen des Begleitbandes (Europarat, 2020) wurde in der deutschen Übersetzung der Begriff „Sprachmittlung“ durch den Begriff „Mediation“ ersetzt.

3. Mediation

Der Terminus Mediation wird im Deutschen eher für vermittelnde Aktivitäten in Konfliktsituationen verwendet und kann daher missverständlich sein. Mediation als Begriff im BB bezieht sich auf ein weites Verständnis der Mediation, wie sie im GER ansatzweise schon angelegt, jedoch unzureichend präzisiert war und nicht auf die in Deutschland geführte Diskussion um den Begriff „Sprachmittlung“. Die Autoren des CV/BB beziehen sich „im Hinblick auf den weit gefassten Begriff der Mediation ausdrücklich auf die spätere Publikation „Education, mobility, otherness: The mediation functions of schools“ (Coste & Cavalli 2015), so dass man tatsächlich von einer Fokusverschiebung oder gar Neukonzipierung sprechen kann.“ (Hartwich, 2020, S. 37). Eine weitere wichtige Quelle für den BB war laut den Autoren der Text „Competences for Democratic Culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies“ (Council of Europe, 2016). Das weite Verständnis von Mediation zeigt sich darin, dass Mediation nun zum einen die Vermittlung zwischen jeglichen Personen, die einander nicht verstehen (nicht zwingend nur aufgrund sprachlicher Verständnisschwierigkeiten) und zum anderen auch explizit die Vermittlung innerhalb einer Sprache umfasst (Council of Europe, 2018, S. 33). Sprachmittelnde Aktivitäten sind damit alle Aktivitäten, bei denen ein bestehender Text umgeformt oder bearbeitet wird. Die Autoren des CV stellen selbst fest, dass es sich um einen weiteren Begriff als im GER handelt und verweisen auf neue Skalierungen der Mediation: “The approach taken to mediation is broader than that presented in the CEFR book. In addition to a focus on activities to mediate a text, scales are provided for mediating concepts and for mediating communication” (Council of Europe, 2018, S. 50). Sprachaktivitäten der Mediation finden sich als Vermittlung von Text, Konzepten und Kommunikation. Reimann (2019, S. 167) kritisiert jedoch mangelnde Trennschärfe zwischen diesen Begriffen, deren Bedeutungen sich teilweise überschneiden würden.

3.1. Skalierung von Mediation: einen Text sprachmitteln

Der CV/BB stellt 19 neue Skalen für Mediation und 5 weitere für Mediationsstrategien vor (Council of Europe, 2020, S. 90-121). In der bisherigen Fachdiskussion ist diese Erweiterung teilweise als unnötig (Hartwich, 2020, S. 37) wahrgenommen worden, weil damit mittlerweile 80 verschiedene Skalen vorliegen. Es ist allerdings einzuschränken, dass beim Einsatz der Skalen für beispielsweise die Erstellung von Prüfungs- oder Unterrichtsaufgaben eine Auswahl getroffen werden sollte. Idealerweise sollten nicht mehr als 8-10 Skalen eingesetzt werden. Darüber hinaus gab es durchaus Forderungen nach Skalierungen, denen der BB entspricht; z.B. forderte Koeppel (2016, S. 318) eine Skala für Kompensationsstrategien.

Die folgenden Skalen beschreiben die Fertigkeit, einen *Text zu sprachmitteln*: einen Text sprachmitteln (als Metakategorie), spezifische Informationen weitergeben (mündlich/schriftlich), Daten erklären (mündlich/schriftlich), Verarbeitung von Texten (mündlich/schriftlich), einen geschriebenen Text übersetzen (mündlich/schriftlich), Notizen anfertigen, persönliche Stellungnahme zu kreativen Texten und Analyse und Kritik kreativer Texte. Kritisch ist zu hinterfragen, ob wirklich im Sinne der Benutzerfreundlichkeit eine eigene Skala für jeden Kanal (mündlich/schriftlich) entwickelt werden musste. Auch die Trennung zwischen *Verarbeitung von Texten* und *spezifische Informationen weitergeben* ist problematisch. Bei der Verarbeitung von Texten zählt v.a. die kognitive Leistung in Form einer Zusammenfassung, während es sich bei der Weitergabe spezifischer Informationen eher um selektives Hören/Lesen handelt. Die Skalen zur Übersetzung intendieren eine wörtliche Übersetzung auf den höheren Niveaustufen und eine freie, sinngemäße Übersetzung auf niedrigeren Niveaustufen, wodurch gewisse Überschneidungen mit den Skalen zur Verarbeitung von Texten entstehen.

Auch die Skala zu *Notizen anfertigen* weist ebensolche Überschneidungen auf. Des Weiteren kritisiert Reimann (2019, S. 169), dass es zwar Deskriptoren für den Ausgangstext gäbe, jedoch keine für den Zieltext, so dass einerseits eine sprachliche Interaktion nicht vorgesehen scheint und andererseits eine Evaluation des Zieltextes nicht möglich sei.

3.2. Skalierung von Mediation: Mediation von Konzepten

Das *Vermitteln von Konzepten* beschäftigt sich mit dem Zugang zum Wissen und umfasst Skalen zum Kooperieren in einer Gruppe und zum Anleiten von Gruppenarbeiten. Erstere wird geteilt in eine Skala zur kooperativen Interaktion mit Gleichgestellten und eine zur gemeinsamen Konstruktion von Bedeutung, die zweite wird geteilt in konzeptionelle Gespräche ermöglichen und Interaktion organisieren. Dieser Bereich umfasst so nicht nur Sprachmittlung im engeren Sinn, sondern auch die Vermittlung zwischen Personen, die mit dem deutschen Konstrukt der Sprachmittlung wenig gemein hat. Die Skala zur gemeinsamen Konstruktion von Bedeutung umfasst die Vergabe von Rederecht, jedoch werden keine detaillierten Deskriptoren aufgelistet.

3.3. Skalierung von Mediation: Mediation von Kommunikation

Die Skalen zum Bereich *Kommunikation vermitteln* befassen sich mit der Erleichterung von Kommunikation zwischen unterschiedlichen Sprechern und umfassen Skalen zum Schaffen von plurikulturellen Räumen, zum Handeln als Mittler in informellen Situationen und zum Erleichtern von

Kommunikation in heiklen Situationen. Die ersten beiden Skalen beschreiben die (inter-)kulturelle Sprachmittlung, die dritte Skala weist wieder Überschneidungen mit den beiden erstgenannten auf. Auch diese Skalen sind deutlich weiter als Sprachmittlung im engeren Sinne; so wird z.B. beschrieben, dass in heiklen Situationen Fragen so gestellt werden, dass Beleidigungen und Peinlichkeiten vermieden werden oder Gesprächsteilnehmer dazu gebracht werden sollen, Lösungsvorschläge zu formulieren. Es ist anzumerken, dass nicht für alle Skalen Deskriptoren auf allen Niveaus vorliegen. In der Validierungsphase des CV (vgl. Council of Europe, 2018, S. 247) gestaltete sich nach Auskunft der Autoren die Erstellung von Deskriptoren für Mediation auf den Niveaustufen A1 und A2 schwierig.

Die Skalen zu Strategien der Mediation beschreiben kognitive und interaktionale Leistungen und umfassen das Verbinden mit Vorwissen, komplizierte Informationen in kleinere Einheiten aufgliedern, Sprache anpassen, einen dichten Text weiter ausführen und einen Text straffen.

4. Mediation und Sprachmittlung als Konstrukte

Die Unterschiede, die in den vorherigen Abschnitten zwischen den Definitionen von Sprachmittlung und Mediation deutlich wurden, werden vorraussichtlich die Fachdiskussion weiter erschwerend begleiten, denn selbst in neueren Veröffentlichungen zum Thema (Nied Curcio & Katelhön, 2020; Evangelista, M.C.R.G., 2022) werden die Begriffe Mediation und Sprachmittlung abwechselnd verwendet. Es wäre jedoch sinnvoll, den Begriff Mediation in expliziten Bezug zur Verwendung im BB einzusetzen, um eine weite Auslegung des Begriffs anzuzeigen, während der Begriff Sprachmittlung eine engere Auslegung anzeigen sollte. Ferner ist davon auszugehen, dass die Aufwertung der Mediation durch den CV/BB seit 2018 als „wash back“ auch ihren Niederschlag in DaF/DaZ Lehrwerken und Prüfungen finden wird. Es liegen bereits erste Lehrwerke vor, die Aufgaben zur Mediation nach CV/BB anbieten, z.B. „Kompass DaF B2“ (Braun & Fugert, 2020) oder „Das Leben B1“ (Kuhn, Funk, von Eggeling, & Weimann, 2022). Das Training von Mediation wird in „Das Leben B1“ ausdrücklich auf den BB bezogen. Dort werden beispielsweise zwei Texte zum Thema Fußball und Ehrenamt mit der Aufgabenstellung „Wählen Sie Text A oder B. Notieren Sie die drei wichtigsten Informationen und berichten Sie“ und der folgenden Aufgabe „Sportvereine und Klubs an Ihrem Kursort. Was ist gleich, was ist anders? Vergleichen Sie“ (ebd., S. 40) verbunden. Um zu entscheiden, ob Aufgaben und Übungen sich auf Sprachmittlung im engeren Sinn oder Mediation im weiten Sinn beziehen, müssen die theoretischen Konstrukte, die diesen Begriffen zugrundeliegen, offengelegt werden. Erst dadurch können sinnvolle Aufgaben und valide Prüfungen

entwickelt werden. Im folgenden wird daher beschrieben, welche Kompetenzen als theoretische Konstrukte der Mediation zugrunde liegen.

Mediation wird nicht den Fertigkeiten (Schreiben, Lesen, Hören, Sprechen, rezeptiv/produktiv) zugeordnet, sondern als komplexer Modus definiert. Insofern ist es nicht korrekt, wenn diese als „gleichberechtigte Fertigkeit“ bei Nide Curcio & Katelhön (2020, S. 67) beschrieben wird. Die Kann-Beschreibungen des CV/BB liefern Beispiele, was ein Lerner auf einem bestimmten Sprachniveau beherrschen soll. Diese Beschreibungen sind dem handlungsorientierten Ansatz verpflichtet und liefern beispielhaft Situationen und Kontexte. Es geht nicht allein um sprachliche Fertigkeiten, sondern um soziales Handeln. Die Reihenfolge der Modi Rezeption, Produktion, Interaktion und Mediation zeigt eine steigende Komplexität der erwarteten Leistungen. Insofern überrascht es nicht, dass es bei der Erstellung von Deskriptoren auf A1 und A2 Niveau Schwierigkeiten gibt.

Mit der Fokussierung auf sprachliches Handeln ergibt sich eine Kompetenzorientierung darauf, „was man mit der Sprache tun kann: andere Menschen und Kulturen verstehen können, [...] am gesellschaftlichen und kulturellen Leben aktiv teilnehmen können“ (Grotjahn & Kleppin, 2017, S. 162). Fertigkeiten sind dabei nur Voraussetzungen für Kompetenzen. Um das Konstrukt „Mediation“ präzise beschreiben zu können, bedarf es Klarheit darüber, welche Kompetenz erforderlich ist, um erfolgreich zu sprachmitteln. Die Aufteilung der Mediation in die Domänen Texte, Konzepte und Kommunikation offenbart, dass es bei weitem nicht nur um sprachliche Kompetenzen geht, sondern dass situative, interkulturelle und persönliche Faktoren (u.a. in den Modellen der Sprachmittlung von Caspari, 2013, S. 39 und Kolb, 2014, S. 100) sowie strategische Kompetenzen eine Schlüsselrolle spielen. Auch wenn es Überschneidungen zwischen Fertigkeiten und Kompetenzen gibt, erscheint es sinnvoller, Mediation als Kompetenz zu bezeichnen. Weinert (2001, S. 27f) beschreibt Kompetenz als

„die bei Individuen verfügbaren oder durch sie erlernbaren kognitiven Fähigkeiten und Fertigkeiten, um bestimmte Probleme zu lösen, sowie die damit verbundenen motivationalen, volitionalen und sozialen Bereitschaften und Fähigkeiten, um die Problemlösungen in variablen Situationen erfolgreich und verantwortungsvoll nutzen zu können“.

Die Komplexität einer solchen Kompetenz wird deutlich, wenn die unterschiedlichen Teilkompetenzen betrachtet werden, die Kolb (2016, S. 163ff) wie folgt benennt: Sprachkompetenz, Diskurskompetenz, pragmatische Kompetenz, interaktionale Kompetenz, soziolinguistische Kompetenz, strategische Kompetenz, sachlich-fachliche und (inter-)kulturelle Kompetenz, instrumentelle Kompetenz, persönlichkeitsbezogene und psychische Kompetenzen sowie Transferkompetenz. Um erfolgreich zu

sprachmitteln, muss der Lernende also unterschiedlichste Teilkompetenzen aktivieren und problemlösend einsetzen.

Durch die Aufwertung der Mediation im CV/BB ergeben sich in der Fremdsprachendidaktik vor allem Konsequenzen für die Erstellung von Unterrichtsaufgaben, die Leistungsmessung und die Leistungsbewertung.

5. Unterrichtsaufgaben

Zum Thema Sprachmittlung und Aufgaben stellt Tesch (2010, S. 99f) fest:

„Die Anwendung von Sprachmittlungsaufgaben weist über die unterrichtliche Lernsituation hinaus und leidet daher in der unterrichtlichen Lernsituation häufig an einem Authentizitätsmangel [...] wenn auch die Konzeption eines Stufenmodells für Sprachmittlungsaufgaben [...] noch ein didaktisches Desiderat darstellt.“

Der CV/BB erfüllt den Wunsch nach einem Stufenmodell, an Hand dessen die Lernprogression erfasst werden kann. Für die Erstellung von Aufgaben und vorbereitenden Übungen ist es möglich, bestimmende Faktoren zu formulieren, z.B. „Lebensweltbezug und Topikalität, Komplexität aufgrund ihrer Problemorientierung, Kompetenzentwicklung hin zum Ziel der Teilhabe und Diskursfähigkeit, Prozessorientierung und Offenheit im Ablauf und Ergebnis [...] mit der fremdsprachigen Partizipation an gesellschaftlichen Diskursen“ (Kolb, 2016, S. 198), jedoch erweisen sich solche Forderungen als schwer in der Unterrichtspraxis handhabbar. Andererseits zeigt ein Blick in bestehende Mediationsaufgaben aus deutschen Schulen, hier am Beispiel der Aufgabensammlung Mediation für den mittleren Schulabschluss (ISB, 2018), dass in der Praxis Aufgaben zu stark vereinfacht werden. Es finden sich v.a. geschlossene Aufgabentypen (Lückentexte), die sich eventuell als vorbereitende Übungen eignen, nicht jedoch um in einer Abschlussprüfung Kompetenzen zu erheben. Lückentexte ausfüllen ist eine rein unterrichtliche, nicht jedoch ausserhalb des Unterrichts relevante Sprachhandlung. Der CV/BB kann hier helfen, Aufgaben und Übungen authentischer zu konzipieren, indem Kontexte und Adressaten benannt werden. Die Kontexte entscheiden auch darüber, welche Teilkompetenzen aktiviert werden müssen. Die Beschreibungen finden sich als Phrasen in den Kann-Beschreibungen des CV/BB und sind wie gewohnt vage: Im Schadenersatzfall, berufliche oder akademische Kontexte, in einem Fremdenverkehrsamt, im Umgang mit Behörden während eines Auslandsaufenthaltes etc. und bedürfen einer präziseren Ausarbeitung, wie dies *Profile Deutsch* (Glaboniat, Müller, Rusch, Schmitz & Wertenschlag, 2013) bereits für den GER leistete. Katelhön & Nied Curcio (2012, S. 47) schlagen u.a. folgende Grundprinzipien

für die Erstellung von Sprachmittlungsaufgaben vor: Authentische Textquellen, Berücksichtigung der kommunikativen Ausrichtung der Aufgaben, Realitätsnahe Situationen, dem sprachlichen Niveau angemessen und sinnvolle Integration in die Unterrichtsthematik. Nied Curcio & Katelhön (2020, S. 81) ergänzen diese Grundprinzipien um Aufgaben mit interkultureller oder kontrastiver Perspektive. Diese Forderungen sind ebenfalls dem kommunikativem Handlungsansatz verpflichtet und es ist erwartbar, dass bei der Umsetzung Abstriche in den Bereichen Authentizität und Realitätsnähe gemacht werden müssen.

Für die Unterrichtspraxis vielversprechend sind die Deskriptoren für Mediationsstrategien, die nicht nur sprachliche, sondern auch interaktionale (*als Vermittler tätig werden, plurikulturelle Räume ermöglichen etc.*) und kognitive Leistungen (*Verbindung mit Vorwissen, einen Text glätten etc.*) beschreiben. Auch hier ist kritisch anzumerken, dass diese Deskriptoren vage sind, allerdings bieten sie Anknüpfungspunkte zur Weiterentwicklung. Ein weiterer Vorteil könnte darin liegen, neue Lehrwerke einer kritischeren Prüfung zu unterziehen. Da Mediation im CV/BB sehr weit gefasst ist, können Lehrwerke fast jede Umformung eines Textes (auch ohne interaktionale oder kognitive Aspekte) als Mediation etikettieren. Ein Blick darauf, ob auch Übungen zur Strategieentwicklung angeboten werden, deren Merkmale im CV/BB deutlich benannt werden, hilft bei der Einschätzung, inwieweit ein neues Lehrwerk diesem Anspruch tatsächlich gerecht wird.

Ein weiterer wichtiger Aspekt ist die Frage nach der Progression von Mediation. Für Kolb (2016, S. 202) ist „Sprachmittlung eine derart komplexe Aktivität, dass eine Progression eigentlich nur denkbar ist, wenn man eine Vielzahl von Faktoren ansetzt, von denen dann jeweils einer oder mehrere variiert werden“. Aus diesem Grund plädiert Kolb (ebd., S. 202-232 mit Beispielen) dafür, Sprachmittlungsaufgaben zu variieren, anstatt eine Progression festzulegen. Der Verzicht auf eine definierte Progression würde allerdings dem Grundprinzip der Anpassung an das Niveau der Lernenden und der Grundidee von beschreibbaren Niveaustufen im GER widersprechen. Der konsequentere Weg ist die Formulierung von Deskriptoren im CV/BB. Die Variation von Mediationsaufgaben mit unterschiedlichen Schwerpunkten ist gerade dadurch möglich, dass dort Skalen zu unterschiedlichen Kompetenzen angeboten werden, die je nach Schwerpunktsetzung der jeweiligen Lernaktivität ausgewählt werden können. Die bereits angesprochenen inhaltlichen Überschneidungen bei den Deskriptoren sind dabei unproblematisch, denn sie ermöglichen präzisere Schwerpunktsetzungen. Stehen bei der Sprachmittlungsaufgabe eher kognitive Leistungen wie Zusammenfassen im Vordergrund, kann die Skala zur *Verarbeitung eines Textes* gewählt werden, geht es hingegen um selektives Hören oder Lesen, ist die Skala zur *Weitergabe spezifischer*

Informationen passender. Die Zuordnung von Sprachmittlungsaufgaben zu Niveaustufen ist auch unerlässlich für die Vorbereitung auf und die Erstellung von Sprachprüfungen und Tests.

6. Leistungsmessung und -bewertung

Die Aufwertung der Mediation im CV/BB wird auch ihren Niederschlag in fremdsprachlichen Tests und Prüfungen finden. Wie unter 4 dargelegt, lässt sich das Konstrukt Mediation als komplexe Kompetenz beschreiben, das aus vielen Teilkompetenzen besteht. Testtheoretisch ist Klarheit über das zu messende Testkonstrukt vorrauszusetzen, um entsprechende Prüfungen und Tests zu entwickeln. Diese müssen zumindest den klassischen Gütekriterien Validität, Reliabilität und Objektivität (vgl. Stevener, 2018) entsprechen. Im Zusammenhang mit dem Konstrukt Mediation als komplexer Kompetenz ist das Kriterium der Validität, der Gültigkeit, relevant. Zum einen ist die interne Validität zu gewährleisten: Misst eine Prüfung das, was sie zu messen vorgibt? Lassen sich die gezeigten Ergebnisse eindeutig auf das Konstrukt Mediation zurückführen? Je mehr alternative Erklärungen für die Ergebnisse möglich sind, desto geringer ist die interne Validität einzuschätzen. Zum anderen ist externe Validität zu gewährleisten: Inwieweit ist das gezeigte Prüfungsverhalten auch in realen Situationen ausserhalb der Prüfungssituation erwartbar? Erst wenn das zu messende Konstrukt klar beschrieben ist, kann die Operationalisierung erfolgen. Welche beobachtbaren Eigenschaften werden dem Konstrukt zugeschrieben und wie kann man diese messen? Hu (2013, S. 77) hat angemerkt, dass interkulturelle Domänen zu den wenig operationalisierten und schwer überprüfbaren Bereichen gehören. Gerade die Zuschreibung von beobachtbaren Eigenschaften ist problematisch. Dies gilt vor allem für den Bereich Mediationsstrategien, denn kognitive Vorgänge (*Verbindung mit Vorwissen, komplizierte Informationen aufgliedern*) lassen sich nicht direkt beobachten. Auf den Niveaustufen A1 und A2 liegen z.B. keine Deskriptoren zur Verbindung mit Vorwissen vor, auf der Niveaustufe B1 geht es um die Verbindung mit dem eigenen Vorwissen, aber auf den höheren Niveaustufen wird sogar die Initiierung von kognitiven Leistungen anderer genannt, z.B. die Kann-Beschreibung für C1: Kann spontan eine Reihe von Fragen stellen, um Menschen zum Nachdenken über ihr Vorwissen zu einem abstrakten Thema anzuregen und ihnen dabei zu helfen, eine Verbindung zu dem herzustellen, was erklärt werden soll (nach Council of Europe 2020, S. 121). Die Überprüfbarkeit solcher Prozesse dürfte schwierig sein, da das Vorwissen nicht erhoben wurde, mentale Vorgänge bei Interaktionspartnern wie Ermutigung, Nachdenken, und Verbindungen herstellen nicht direkt beobachtbar sind und auch alternative Erklärungen für das Verhalten der Kooperationspartner nicht ausgeschlossen werden könnten. Auch die Bereiche Sprachmittlung von Kommunikation und von

Konzepten sind problematisch. Da es um kooperative Interaktion und die gemeinsame Konstruktion von Bedeutung sowie die Erleichterung von Kommunikation zwischen verschiedenen Sprechern geht, sind bei der Erhebung ebenfalls Interaktionspartner zu berücksichtigen. Um nur einige Beispiele (nach Council of Europe, 2020, S. 108-116) zu geben (Hervorhebungen durch Verfasser): Kann eine Zusammenfassung desssen geben ... was von *allen Beteiligten erwartet* worden war (Kommunikation in heiklen Situationen); Kann *Sensibilität* für unterschiedliche Perspektiven zeigen (Gruppendiskussionen erleichtern); Kann Einzel- und Gruppenarbeit *unaufdringlich* überwachen (Interaktion organisieren); kann mit Ambivalenzen umgehen und *Missverständnisse abwenden* (Plurikulturelle Räume schaffen). Die Entscheidung, inwieweit diese Handlungen erfolgreich sind, liegen damit nicht bei einem unabhängigen Prüfer, sondern bei den Interaktionspartnern in der jeweiligen konkreten Situation, denn nur dieser kann Unaufdringlichkeit, Missverständnisse, Erwartungen der Beteiligten und Sensibilität beurteilen.

Noch am ehesten lassen sich die Skalen zum Sprachmitteln eines Textes für die Leistungsmessung verwenden. Im Kontext der Sprachmittlung an deutschen Schulen liegen z.B. bereits Bewertungsraster für Sprachmittlungstexte vor (ISB, 2018), die Inhalt, Textstruktur (inkl. kulturelle Angemessenheit) und Sprache operationalisieren. Fraglich ist allerdings, welchen Mehrwert die neuen Skalen des CV/BB bieten, wenn im Sinne der weiten Definition von Mediation nicht auch Strategien, Konzepte und Kommunikation erhoben werden.

Es wäre denkbar, die komplexe Kompetenz Mediation in Teilkompetenzen aufzugliedern und diese zu erheben. Damit jedoch würde sich eine Prüfung dem Vorwurf geringer Validität aussetzen, denn das Testkonstrukt wäre nicht mehr Mediation, sondern beispielsweise Diskurskompetenz oder pragmatische Kompetenz. Es erscheint vertretbar, Teilkompetenzen z.B. in informellen Lernfortschrittstest zu prüfen, jedoch sollten formelle Prüfungen keine Teilkompetenzen, sondern das Testkonstrukt Mediation erheben.

Bislang liegen noch keine Prüfungen mit Prüfungsteil Mediation vor, was auch daran liegt, dass es noch keine weiterführende Konkretisierung der Skalen gibt. Erschwerend kommt hinzu, dass Sprachprüfungen zunehmend auf „harte“ wissenschaftliche Methoden des Messens fokussieren. Exemplarisch sei der TestDaF genannt, in dem die klassischen Fertigkeiten Lesen, Schreiben, Sprechen und Hören strikt getrennt erhoben werden. Im Sinne der internen Validität ist das sinnvoll, denn so können Ergebnisse eindeutig interpretiert werden. Andererseits ist der TestDaF so eine hochgradig künstliche Prüfung, da selbst der Prüfungsteil Sprechen ohne wirkliche Interaktion stattfindet: um eine hohe Standardisierung zu erreichen, sprechen Prüflinge nur mit einer Aufzeichnung und erhalten auf ihren Redebeitrag keinerlei Reaktion. Für Mediation ist es zwingend geboten, interaktive, kombinierte Aufgaben zu verwenden.

Möglicherweise muss man sich damit vom ideal des harten Messens verabschieden und „weichere“ Messverfahren verwenden, beispielsweise introspektive Verfahren (Selbstreflexion, Introspektion der Interaktionspartner), Selbstbeurteilungen und Beurteilungen durch Interaktionspartner oder Verfahren der Kulturwissenschaft (Interview, TV Aufzeichnung, Diskursanalyse). Auch wenn damit Gütekriterien wie Reliabilität oder Objektivität als geringer eingestuft werden müssten, wäre doch die interne und externe Validität (und eventuell Authentizität) einer Prüfung höher einzuschätzen.

Im Sinne der Praktikabilität einer solchen Prüfung muss angemerkt werden, dass Mediation im CV/BB ein komplexer Modus und damit eine Metakategorie ist. Es ist keine Kompetenz, die isoliert erhoben werden sollte, sondern Mediation kann vor allem auf den höheren Niveaustufen den Kontext (Situation, Interaktionspartner, kommunikative Zwecke) für Aufgaben bieten, die auch andere Aspekte des GER erfassen. Je nach Ausrichtung der jeweiligen Sprachprüfung können dabei ausgewählte Skalen aus dem CV/BB Verwendung finden.

7. Fazit

Es konnte gezeigt werden, dass die Begriffe Sprachmittlung und Mediation unterschiedliche Bedeutungen haben. Der in der deutschen Fachdiskussion und im GER von 2001 verwendete Begriff der Sprachmittlung wurde in den folgenden Jahren relativ eng als interlinguales Bearbeiten und Umformen eines Textes ausgelegt. Mit dem Erscheinen des CV 2018 und dessen deutscher Übersetzung 2019 wird Sprachmittlung nun als Mediation bezeichnet, der ein sehr viel weiteres Verständnis von Sprachmittlung zugrunde liegt. Mediation umfasst neben der inter- und intralingualen Mittlung von Texten auch die Mittlung von Konzepten, Kommunikation und Strategien. Die entsprechenden Skalierungen im BB erlauben eine Progressionsbeschreibung und können einen wertvollen Beitrag für die Erstellung entsprechenden Unterrichtsmaterials liefern. Es bleibt jedoch abzuwarten, inwieweit Lehrwerke tatsächlich Übungen zur Mediation nicht nur von Texten, sondern auch von interaktionalen Aktivitäten (Konzepte, Kommunikation) sinnvoll und realitätsnah entwickeln können. Darüber hinaus müssen Übungen zum Strategietraining angeboten werden, für die der BB wertvolle Anknüpfungspunkte bietet. Die empirische Überprüfbarkeit einer komplexen Kompetenz wie der Mediation kann gelingen, wenn der Schwerpunkt auf das Gütekriterium der Validität gelegt wird. „Weiche“ Messverfahren wie z.B. Introspektion und Interview sowie Selbstbeurteilung und Beurteilung durch Interaktionspartner berücksichtigen stärker interaktionale und interkulturelle Aspekte und entsprechen daher besser dem Testkonstrukt Mediation, auch wenn andere Gütekriterien (Objektivität, Reliabilität) geringer

einzuschätzen sind. Als Desiderat bleibt die Forderung, Skalen auch für die Niveaustufen A1 und A2 zu entwickeln sowie eine Präzisierung und Konkretisierung der Skalen vorzunehmen, wie dies *Profile Deutsch* (Glaboniat, Müller, Rusch, Schmitz & Wertenschlag, 2013) für den GER leistete.

Literatur

- Braun, B., & Fugert, N. (2020) *Kompass DaF B2*. Berlin: Klett.
- Caspari, D., & Schinscke, A. (2012). Sprachmittlung: Überlegungen zur Förderung einer komplexen Kompetenz. *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 41/1, 40-53.
- Caspari, D. (2013). *Sprachmittlung als kommunikative Situation. Eine Aufgabentypologie als Anstoß zur Weiterentwicklung eines Sprachmittlungsmodells*. In Reimann D./Rössler. A. (Hrsg.), *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht*. (pp. 27–43).Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Coste, D., & Cavalli, M. (2015). *Education, mobility, otherness. The mediation functions of schools*. Strasbourg: Conseil de l'Europe.
- Council of Europe. (2016). *Competences for Democratic Culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Strasbourg: Conseil de l'Europe.
- Council of Europe. (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume with New Descriptors*. Retrieved from <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>.
- Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Europarat. (2001). *Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen*. Berlin u.a.: Klett-Langenscheidt.
- Europarat. (2020). *Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen. Begleitband*. Berlin u.a.: Klett-Langenscheidt.
- Evangelista, M.C.R.G. (2022). Sprachmittlung und Mediation für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. *Pandaemonium Germanicum*, 25(46), São Paulo, 202-208.
- Glaboniat, M., Müller, M., Rusch, P., Schmitz, H., & Wertenschlag, L. (2013). *Profile deutsch*. Berlin: Klett-Langenscheidt.
- Grotjahn, R., & Kleppin, K. (2017). *Deutsch Lehren Lernen 7: Prüfen, Testen, Evaluieren*. Berlin: Klett-Langenscheidt.

- Hartwich, P. (2020). Mediation im Fremdsprachenunterricht – die neuen Deskriptoren des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen zum Bereich Mediation und ihr Potenzial für den DaF-Unterricht an polnischen Schulen. *Studia Translatoria*, 11, 35-50.
- HIBB (Hamburger Institut für Berufliche Bildung). (2010). *Sprachmittlung (Mediation). Schriftliche Sprachmittlungsaufgaben erstellen und bewerten*. Retrieved from http://epub.sub.uni-hamburg.de/epub/volltexte/2014/31191/pdf/Sprachmittlung_Dezember_2010.pdf
- Hu, A. (2013). Interkulturelle Kommunikative Kompetenz. In W. Hallet & F. G. Königs, *Handbuch Fremdsprachendidaktik*. 2. Auflage, (pp. 75-79). Berlin: Klett Kallmeyer.
- ISB (Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München). (2005). *Time to talk! Eine Handreichung zur Mündlichkeit im Unterricht der modernen Fremdsprachen*. Berlin: Cornelsen.
- ISB (Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München). (2005). *Bewertung von Sprachmittlungsaufgaben in den modernen Fremdsprachen*. Retrieved from <https://www.isb.bayern.de/schulartspezifisches/materialien/b/sprachmittlungsaufgaben/>
- ISB (Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München). (2010). *Übungsaufgaben zur Vorbereitung auf die kombinierte Abiturprüfung im achtjährigen Gymnasium*. Retrieved from <http://www.isb.bayern.de/schulartspezifisches/materialien/uebungsaufgaben-zur-kombinierten-abiturpruefung-en/>
- ISB (Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München). (2018). *Mittlerer Schulabschluss an der Mittelschule. Englisch. Mediation Illustrierende Aufgaben*. Retrieved from http://www.isb.bayern.de/schulartspezifisches/materialien/a/aufgabensammlung_englisch_mediation-msa/
- Katelhön, P., & Nied-Curcio, M. (2012). *Hand- und Übungsbuch zur Sprachmittlung Italienisch-Deutsch*. Berlin: Frank & Timme.
- Katelhön, P. (2015). Sprachmittlung und Textmusterwissen. In: Nied-Curcio, M., Katelhön, P. & Bašić, I. (Hrsg.). *Sprachmittlung – Mediation – Mediazione linguistica. Ein deutsch-italienischer Dialog*. (pp. 259-274). Berlin: Frank & Timme.
- Königs, F. G. (2013). Was hat die Sprachlehrforschung eigentlich gebracht? Plus und Minuspunkte aus subjektiver Sicht. *Fremdsprachen lehren und lernen* 42/1, 7-21.
- Koeppel, R. (2016). *Deutsch als Fremdsprache – Spracherwerblich reflektierte Unterrichtspraxis*. 3. überarb. Auflage. Baltmannsweiler: Schneider.

- Kolb, E. (2014). Sprachmittlung: Eine Kompetenz mit Zukunft. In Gehring, W., & Merkl, M. (Eds) (2014). *Englisch lehren, lernen, erforschen* (pp. 97–112). Oldenburg: BIS.
- Kolb, E. (2016): Sprachmittlung. *Studien zur Modellierung einer komplexen Kompetenz*. Münster: Waxmann.
- Kuhn, C., Funk, H., von Eggeling, R., & Weimann, G. (2022). *Das Leben. B1*. Berlin: Cornelsen.
- Nied-Curcio, M., & Katelhön, P. (2020). *Sprachmittlung und Mediation für Deutsch als Fremd-und Zweitsprache (DaF/DaZ)*. Reihe Sprachen lehren – Sprachen lernen. Band 9. Berlin: Frank & Timme.
- Pfeiffer, A. (2013). Was ist eine sinnvolle Sprachmittlungsaufgabe? Ein Instrument zur Evaluation und Erstellung von Aufgaben für den Fremdsprachenunterricht. In: Reimann D./Rössler, A. (Hrsg.), *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht* (pp. 44-64).Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Reimann, D. (2015). Diagnose und Evaluation von Sprachmittlungskompetenz. In Nied-Curcio, M., Katelhön, P. & Bašić, I. (Hrsg.). *Sprachmittlung – Mediation – Mediazione linguistica. Ein deutsch-italienischer Dialog*. (pp. 65-97). Berlin: Frank & Timme.
- Reimann, D. (2016). *Sprachmittlung*. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Reimann, D. (2019). Mediation in den neuen Skalen und Deskriptoren des CEFR Companion Volume. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*, 30, 163-180.
- Rössler, A. (2008). Die sechste Fertigkeit? Zum didaktischen Potenzial von Sprachmittlungsaufgaben im Französischunterricht. *Zeitschrift für Romanische Sprachen und ihre Didaktik* 1(2), 53-77.
- Stevener, J. (2018). Testen und Prüfen in der Fremdsprache: Was macht eine gute Sprachprüfung aus?. *Ramkhamhaeng University Journal Humanities Edition*, 1(37), 21-46.
- Stevener, J. (2021). Mündliche kommunikative Kompetenz in der Fremdsprache messen: Herausforderungen und Chancen. *Ramkhamhaeng University Journal Humanities Edition*, 1(40), 185-212.
- Tesch, B. (2010). *Kompetenzorientierte Lernaufgaben im Fremdsprachenunterricht. Konzeptionelle Grundlagen und eine rekonstruktive Fallstudie zur Unterrichtspraxis (Französisch)*. Frankfurt/M.: Peter Lang.
- Veia, R. (2011). *Sprachmittlung in DaF-Lehrwerken: „Deutsch ein Hit!1,2,3“ ein Beispiel*. Unveröff. Masterarbeit. Retrieved from <http://ikee.lib.auth.gr/record/128589/files/GRI-2012-8107.pdf>
- Vermeer, H. J. (1990): *Skopos und Translationsauftrag*. Heidelberg: IKO.

- Weinert, F. E. (2001). Vergleichende Leistungsmessung in Schulen – eine umstrittene Selbstverständlichkeit. In Weinert, Franz E. (Hrsg.). *Leistungsmessungen in Schulen* (pp 17-31). Weinheim: Beltz.
- Weissmann, D. (2012). Sprachmittlung versus Übersetzung. Zur Anwendbarkeit der Vorschläge des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens auf Curricula der Auslandsgermanistik. In DAAD (Ed.), *Zukunftsfragen der Germanistik, Beiträge der DAAD-Germanistentagung 2011* (pp 182-194). Göttingen: Wallstein.
- Wisniewski, K. (2019). Zur Skalierung von Strategien im Gemeinsamen europäischen Referenzrahmen: Eine kritische Auseinandersetzung. *Deutsch als Fremdsprache*, 3, 142-151.
- Wisniewski, K., Tschirner, E., & Bärenfänger, O. (2019). Der Begleitband zum „Gemeinsamen europäischen Referenzrahmen für Sprachen“. Einleitung in den Themenschwerpunkt. *Deutsch als Fremdsprache*, 2(19), 67-76.

คณะกรรมการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา	ประธานกรรมการ
ประธานสาขาวิชาไทยศึกษา	กรรมการ
ประธานสาขาวิชาภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ	กรรมการ
หัวหน้าสำนักงานเลขานุการคณะมนุษยศาสตร์	กรรมการ
หัวหน้างานบริหารและธุรการ	กรรมการ
หัวหน้างานคลังและพัสดุ	กรรมการ
หัวหน้างานนโยบายและแผน	กรรมการ
หัวหน้างานบริการการศึกษา	กรรมการ
หัวหน้าสำนักงานบัณฑิตศึกษา	กรรมการและเลขานุการ

บันทึกศึกษา คณะมนุษยศาสตร์

ส่งเสริมงานบันทึกศึกษา

พัฒนากาการเรียนรู้คู่คุณธรรม